

Bijenbiodiversiteit in Nederland
Handig suiker oplossen

Honingkeurmeesters geslaagd
Van korf tot kast

Kleurige (ri)bessen
Vraaggesprek met NBV-bestuur

*bijen*houden

4e jaargang/6
juni 2010

Nederlandse Bijenhouders Vereniging

Met veel plezier presenteren we in deze aflevering een impressie van de biodiversiteit op het gebied van de bij in Nederland. Deze omvat niet alle 350 soorten die hier volgens de laatste tellingen zouden voorkomen, maar toont wel van vrijwel alle hier gesignaleerde bijengeslachten enkele vertegenwoordigers. Allemaal even fraai en elk op zijn eigen manier volmaakt. Dat het een uitdaging mag worden om meer te weten te komen van de manier van leven van elk van die soorten - al beseffen we juist in de meest hectische tijd van het bijenjaar hoe ondoenlijk het is de gedragingen te doorgronden van slechts die ene soort *Apis mellifera*. Laat staan, van al die overige 349.

Hopelijk rest er in deze extra bezige bijenmaand tijd om te lezen. Als de zon schijnt, is het zoveel bevredigender om op je bijenstand te zijn dan om je te verdiepen in woorden op papier. Toch maar snel even doorbladeren en de rest bewaren voor als het regent of in de vakantie. Commentaar van lezers is natuurlijk altijd welkom.

Het volgende nummer, voor de maanden juli en augustus gecombineerd en extra dik, verschijnt net als vorig jaar omstreeks 1 augustus.

Tineke Brascamp

Inhoud

Insecten <i>Theo Peeters</i>	
Diversiteit van bijen in Nederland	
Biodiversiteit <i>Aat Rietveld</i>	
Olifanten en honingbijen	
Imkerervaringen <i>Ton Thissen</i>	
Juni Haalmaand	
Praktijk <i>Mari van Iersel</i>	
Gemakkelijk en snel suiker oplossen	
Uit de imkergemeenschap	
Cursus honingkeurmeester afgerond	
Beginners <i>Christ Smeekens</i>	
Tips juni	
De lezer schrijft <i>René Kant</i>	
Tips april voor beginners?	
Bijenplant belicht <i>Hennie Oude Essink</i>	
Acacia (<i>Robinia pseudo-acacia</i> L.)	
Onderzoek <i>Lennard Pisa en Romée van der Zee</i>	
Wat is 'op tijd' bestrijden?	
Buitensnippers <i>Ardine Korevaar</i>	
Foto's: Diversiteit van bijen in Nederland	
Historie <i>Bart de Coo</i>	
Van korf naar kast en bijna niet meer terug	
Buitenland	
Bijenhouden in Tanzania	
Diefstal bijenkasten	
Fruittelt in Nederland <i>Henk van der Scheer</i>	
Houtig kleinfruit: kleurige Ribes-soorten	
Koninginnenteelt <i>Jan Post</i>	
Vijf Jannen op Schiermonnikoog	
Uit de imkergemeenschap <i>Jan Dommerholt</i>	
Honorering aanvragen Dick Vunderinkfonds 2010	
Interview <i>Tineke Brascamp en Mari van Iersel</i>	
Vier jaar NBV: waar staat de vereniging nu?	
Foto van de maand... <i>Paul Lucas</i>	
Familieberichten, Vraag en aanbod, Agenda	

Colofon

3	Bijenhouden, maandblad voor bijenhouders
	Jaargang 4, nummer 6, juni 2010 ISSN 0926-3357. Uitgegeven door de NBV. Verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (in juli en augustus verschijnt één nummer) in een oplage van 6.300 ex.
6	Hoofdredacteur
	Tineke Brascamp-van der Lee
7	Redactie
	Kees van Heemert, M.J. van Iersel, Ardine Korevaar, Henk van der Scheer, Adindah Visser
7	Vaste medewerkers
	Marleen Boerjan, T. Elzenga, Nienke de Jong, H. Oude Essink, T. Thissen, Bertus Wieringa
8	Redactie & administratie
	Marga Canters (secr.), Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80 e redactie@bijenhouders.nl bankrekening 53.90.42.897 ABN-AMRO, t.n.v. Bijenhouden.
10	Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag bij de redactie
	11 Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod' € 10 per 20
	12 woorden, elk extra woord € 0,25. Betaling bij opgave.
14	
15	Alle in <i>Bijenhouden</i> gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren. De recentste versie van het Groene Boekje wordt aangehouden.
15	Overname van artikelen en illustraties alleen met voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.
16	Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk acht weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via e-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (digitaal met resolutie 300 dpi, minimaal 10 x 15 cm). Aankondigingen van een cursus in
18	beknopte vorm aan de redactiesecretaris sturen. Verslagen te beperken tot max. 450 woorden.
19	
20	
22	
22	

Jaarkleuren

De jaarkleuren zijn als volgt. De jaren eindigend op
 0/5: | 1/6: | 2/7: | 3/8: | 4/9:

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen
Druk Offset Print, Valkenswaard
Omslagfoto's (Bio)diverse bijen van diverse fotografen zie p. 3, 4, 12 en 13

Diversiteit van bijen in Nederland

Theo Peeters

In het jaar uitgeroepen door de VN als Biodiversiteitsjaar mag in Bijenhouden de biodiversiteit aan bijen in ons land niet ontbreken. Daarom hier een kort overzicht van de rijkdom aan bijen, met hun diversiteit aan vormen en kleuren, die in Nederland is aangetroffen. Met maar liefst 33 afbeeldingen van vertegenwoordigers van bijna alle genera die in Nederland voorkomen. De foto's werden gemaakt door vijf fotografen en zijn afgedrukt op de middenpagina en het omslag. Om te bewaren!

De historie van de faunistiek van de bijen in Nederland is kort, evenals die van alle andere insectengroepen. In Nederland en ook in andere West-Europese landen werd aan het eind van de 19e eeuw een begin gemaakt met een systematische studie van de bijenfauna.

Snellen van Vollenhoven, conservator insecten aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, publiceerde in 1858 een naamlijst waarin ook bijen waren opgenomen. In deze 'Naamlijst van Nederlandsche vliesvleugelige insecten' worden 83 bijensoorten plus vindplaatsen vermeld. Het was echter zijn opvolger Ritsema die tussen 1879 en 1881 een vrij volledig overzicht van de bijen in Nederland presenteerde, waarin ongeveer 230 soorten en hun vindplaatsen worden opgesomd.

Belangrijke aanvullingen op deze naamlijst volgden tussen eind jaren '20 en '40 van de vorige eeuw. In 1951 gaf pater Benno in een naamlijst van de angeldragers een nieuw overzicht voor ons land. In zijn naamlijst noemt hij 322 soorten bijen. In 1969 verscheen van Benno een determinatietabel tot de bijengenera plus een naamlijst met 324 soorten. Dertig jaar later, in 1999, verscheen de 'Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen'. Peeters, Raemakers en Smit tonen daarin de verspreiding en vliegtijden van 338 bijensoorten in ons land. Per soort is ook een kleine stukje tekst opgenomen over uiterlijk en levenswijze van de soort. Sindsdien konden we nog 12 soorten bijen aan de naamlijst toevoegen, waarmee het totaal aantal bijensoorten dat in ons land is aangetroffen voorlopig op 350 eindigt.

Bijen indelen

Wereldwijd zijn inmiddels bijna 20 000 soorten bijen bekend. Wetenschappers die zich met de indeling van de bijen bezig houden, zijn het echter niet helemaal eens hoe we de groep van de bijen moeten indelen en noemen. Wij volgen hier de opvattingen van Melo & Gonçalves (2005), die alle bijen tot één familie, de Apidae, rekenen. Op grond van verwantschap kunnen we binnen de bijenfamilie in Nederland 6 subfamilies en 36 genera (geslachten) met 350 soorten onderscheiden (zie tabel).

Biologie van bijen

Bijen zijn niet alleen prachtig om te zien, ook hun levenswijze is zeer boeiend. Op grond van hun sociale organisatie en levenswijze verdelen we bijen in solitaire en sociale bijen. Bij solitaire of alleen levende bijen maakt elk vrouwtje haar eigen nest, bevoorraadt in haar eentje haar broedcellen en legt per broedcel één ei. Het nest bestaat meestal uit 1 tot 10 broedcellen en de vrouwtjes bouwen tijdens hun korte vliegperiode van enkele weken soms meerdere nesten.

Overzicht van de subfamilies, de genera en het aantal bijensoorten in Nederland

Subfamilies (6)	Genera NL (36)	Nederlandse naam	Aantal soorten (350)	Waarvan koekoeks- bijen (97)
Melittinae	<i>Melitta</i>	dikpootbijen	4	
	<i>Dasygaster</i>	pluimvoetbijen	1	
	<i>Macropis</i>	slobkousbijen	2	
Megachilinae	<i>Anthidium</i>	wolbijen	3	
	<i>Anthidiellum</i>	kleine harsbijen	1	
	<i>Trachusa</i>	grote harsbijen	1	
	<i>Stelis</i>	tubebijen	7	7
	<i>Megachile</i>	behangersbijen	14	
	<i>Coelioxys</i>	kegelbijen	8	8
	<i>Chelostoma</i>	klokjesbijen	4	
	<i>Heriades</i>	tronkenbijen	1	
	<i>Hoplitis</i>	metselfbijen	6	
Apinae	<i>Osmia</i>	metselfbijen	14	
	<i>Ammobates</i>	zandloperbijen	1	1
	<i>Blastus</i>	pantserbijen	1	1
	<i>Epeolus</i>	viltbijen	4	4
	<i>Nomada</i>	wespbijen	45	45
	<i>Ceratina</i>	ertsbijen	1	
	<i>Xylocopa</i>	houtbijen	1	
	<i>Epeoloides</i>	bonte viltbijen	1	1
	<i>Eucera</i>	langhoornbijen	2	
	<i>Tetralonia</i>	langhoornbijen	1	
	<i>Anthophora</i>	sachembijen	8	
	<i>Melecta</i>	rouwbijen	2	2
	<i>Thyreus</i>	vlekkenbijen	1	1
<i>Bombus</i>	hommels en koekoekshommels	29	7	
Andreninae	<i>Apis</i>	honingbijen	1	
	<i>Andrena</i>	zandbijen	73	
Halictinae	<i>Panurgus</i>	roetbijen	2	
	<i>Rophites</i>	slurfbijen	1	
Colletinae	<i>Dufourea</i>	glansbijen	4	
	<i>Halictus</i>	groefbijen	10	
	<i>Lasioglossum</i>	groefbijen	42	
	<i>Sphecodes</i>	bloedbijen	20	20
Colletinae	<i>Colletes</i>	zijdebijen	9	
	<i>Hylaeus</i>	maskerbijen	25	

Solitair

Het merendeel van de bijen in Nederland, 310 soorten, behoort tot de solitaire bijen. Solitaire bijen verzamelen niet allemaal zelf het voedsel voor hun nakomelingen. Er is ook een grote groep, in ons land maar liefst 97 soorten (zie tabel), die als koekoek bij andere bijensoorten optreedt. Zij leggen hun eieren in de broedcellen van een gastheer en het ei of de larve van de gastheer wordt gedood door de volwassen koekoeksbij of door de jonge larve van de koekoeksbij. Bij de solitair levende koekoekshommels dringt het vrouwtje het nest van de gasthommel binnen en neemt daar de rol van de koningin over. De werksters van de gasthommel gaan daarna voor de koekoekshommel werken en brengen haar kroost groot. Dat zijn alleen vrouwtjes en mannetjes, koekoekshommels hebben geen werksters. Koekoeksbijen kunnen meestal bij meerdere soorten parasiteren, maar soms zijn ze, zover ons bekend, sterk gespecialiseerd en aangewezen op één andere bijensoort. Omdat koekoeksbijen zelf geen voedsel voor hun larven hoeven te verzamelen, missen ze een duidelijk verzamelapparaat in de vorm van gespecialiseerde haren en borstels aan hun poten, kop of achterlijf. Veel koekoeksbijen zijn kleurrijk en hebben een wespachtig uiterlijk.

Sociaal

Naast solitaire kennen we in ons land ook nog zo'n 40 sociaal levende bijensoorten. Socialiteit kent vele vormen. Bij de eenvoudigste vorm van sociaal gedrag delen meerdere vrouwtjes dezelfde nestingang, maar bouwt elk vrouwtje binnen het nest toch haar eigen broedcellen. Voorbeelden van deze communale leefwijze treffen we aan bij zandbijen en roetbijen. Bij een andere vorm van sociaal gedrag zijn de vrouwtjes niet langer gelijk, maar heeft zich een taakverdeling ontwikkeld. Eén vrouwtje is dominant, stuurt de gedragingen van de andere en legt de meeste eieren. Bij groefbijen komen veel van deze, vaak complexe sociale verbanden voor. Het verst van een solitaire levenswijze verwijderd zijn sociaal levende hommels en honingbijen, waarbij één moeder (koningin) wordt geassisteerd door haar eigen, niet bevruchte nakomelingen (werksters). Ook sociale hommels kennen nog een solitaire fase in hun levenscyclus, namelijk de periode na de bevruchting wanneer de koninginnen overwinteren en daarop aansluitend, de periode in het voorjaar waarin ze in hun eentje met het stichten van een volk beginnen. Bij honingbijen splitst een volk zich een of meerdere malen door te zwermen en kennen we geen solitaire levensfase meer. We spreken bij honingbijen van een eusociale leefwijze.

Meer informatie over bijen?

Voor wie meer wil weten over het indelen, het determineren of op naam brengen van bijen in Nederland en over hun biologie verwijs ik hier naar de bijenatlas (Peeters et al. 1999)
 i www.repository.naturalis.nl/document/46387. Ook de website
 i www.wildebijen.nl geeft veel informatie over bijen. Voor een uitgebreidere versie van dit artikel, inclusief de literatuuropgaven, wordt verwezen naar de site van de Sectie Hymenoptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging
 i www.nev.nl/hymenoptera

Olifanten en honingbijen

Aat Rietveld

Mijn vrouw kreeg voor Moederdag een olifant van onze kleinzoon. Een echte ...uit Afrika. En als troost dat we hem niet thuis kunnen houden kreeg ze een knuffelolifant van pluche. Onze kleinzoon is een ranger van het Wereld Natuurfonds. Rangers redden de natuur. Een dergelijke zelfverzekerde houding zou ook ons imkers sieren.

Mijn kleinzoon beperkt zich tot de bedreigde olifant in Afrika, imkers gaan over bestuivende insecten en dus ook over het 'voortbestaan van soorten'. Als een plant niet wordt bestoven geeft hij geen zaad en plant hij zich niet voort. Op dit niveau denkt mijn kleinzoon nog niet. Wat hij wel doet is een stukje natuur vermarkten. Hij laat mensen betalen voor natuur. Oma krijgt de olifant het eerste jaar cadeau, maar in de bijgesloten folder staat duidelijk dat er elk jaar een bedrag wordt verwacht. Dat heeft onze kleinzoon waarschijnlijk niet gelezen of begrepen. Je kunt geen echte olifant voor € 35,- kopen. Het in stand houden van het leefgebied van de olifant zal waarschijnlijk ook worden gefinancierd door de overheid op wiens grond het reservaat ligt en misschien door andere particuliere financiers. De olifant op onze vensterbank staat symbool voor dit vermarkten van de natuur.

Misschien voor ons imkers een mogelijkheid om te onderzoeken? We moeten ons stukje natuur aan de man zien te brengen. Een olifant spreekt aan, is aandoenlijk, vooral die moeder met haar jong. Maar bijen? Bijen steken. Heeft u het zes uur journaal op 27 april gezien? In de getoonde beelden werd het imago van de imkerij geschaad. Verder stellen imkers zich wel eens op als honingjagers, ook een imago dat niet te vermarkten valt. Het grote publiek aanspreken, duidelijk maken wat er zo belangrijk is aan bestuiving, aan de bijdrage van bijen in de natuur, dáár gaat het over. Het jaar 2010 is een goed jaar om te beginnen met deze vermarkting. We hebben de minister al benaderd en veel afdelingen zoeken samenwerking met plaatselijke overheden.

Onze kleinzoon beperkt zich tot één soort, de olifant. Dat is zijn kracht. Zullen wij proberen de bijen te redden? De bij vermarkten en onder een groot publiek bekend maken hoe belangrijk dit dier is. Wat stellen wij tegenover een financiële bijdrage van anderen? Wanneer er goede gevers zijn dan geven we hen geen pluche bij maar een bloemenrijk Nederland, een goede appeloogst en nog veel meer.

Imkerervaringen

Ton Thissen

illustraties Bertus Wieringa

Juni Haalmaand

Van lang en kort

Je kunt dan wel zeggen dat die jaarlijkse bijenmarkten steeds weer van hetzelfde laken een pak zijn – zoals mijn vrouw pleegt te zeggen die dan ook niet meer mee gaat – maar het zijn voor de geïnteresseerde imker telkens weer knooppunten voor uitwisseling van ervaringen en opvattingen. Natuurlijk gaat daar ook veel prietpraat onder schuil. Dat heb je dan gauw in de gaten en je gaat onbekommerd een deur verder. Het marktconcept maakt plichtplegingen vrijwel overbodig. Zo kom je bij een groepje imkers terecht waar het gaat over de langste en de kortste dag

van het jaar. Ik ben opeens een en al oor. Zij delen het bijenjaar namelijk op een natuurlijke wijze in: het bijenvolk groeit tot en met de langste dag op 21 juni. Daarna treedt gaandeweg recessie op tot de kortste dag op 21 december. Niet zelden hebben ze het dan ook over de honingopbrengst, die gelijke tred houdt met dit jaarlijks groeien en slinken. Nogal heberig geredeneerd, dacht ik jaren geleden. Nu weet ik dat alleen grote en gezonde volken vanzelfsprekend honing produceren. Honingjagende en –oogstende imkers zijn dus eigenlijk de betere imkers, al realiseren zij zich niet altijd dat juist het terloops

ook verzameld stuifmeel het volk groot maakt en gezond houdt. Ze doen met het oog op het gewin hun uiterste best hun volken in de beste conditie te houden. Dat heeft hun eind mei al een flinke eerste oogst opgeleverd, maar het kan nog beter en meer. Daar zijn de maanden juni en juli voor. Als het zwermen onder controle is gehouden en als het weer meewerkt, moet dat ook goed kunnen. Imkers die nóg meer honing willen, gaan in augustus/ september naar de hei. Ik doe daar niet aan mee: mijn honingafzet is beperkt en ik wil ook nog koninginnen vervangen, de varroa bestrijden en met voeren beginnen.

Tanige tante

Toch denk ik wel eens dat mijn bijen best graag mee naar de hei zouden gaan. Hun is al tweemaal de wintervoorraad ontnomen. Ze krijgen daarvoor wel volop voer terug, maar dat doet ze juist weer op de vleugels gaan, terwijl er in hun eigen omgeving niets meer te halen valt. Ze gaan zoeken, vinden niet en worden lastig. Juist in de periode dat ik het beste met hen voor heb. Op de hei zouden ze in hun element zijn. De laatste kans hun wintervoorraad binnen te halen op een natuurlijke wijze. Maar ja, ook die wordt hun tenslotte eind september afgepakt. En dan moeten ze nog aan de medicijnen en aan het suikerwater, terwijl er zoveel kompanen in de herfstdraden zijn achtergebleven. Daar waag ik mijn Buckfasten niet aan. Kennelijk moet je daarvoor toch over onze eigen heidebij beschikken, onze landsbij, die tanige zwarte die op dit natuurlijk gebeuren door de eeuwen heen getraind is. Van de kortste tot de langste dag en terug.

Gemakkelijk en snel suiker oplossen

Rond half juli wordt door veel imkers de zomerhoning geslingerd. Soms blijft er dan niet genoeg voorraad in het bijenvolk achter en moet er suiker worden gevoerd zodat de bijenvolken een voldoende grote suikervoorraad hebben om hun ontwikkeling ongestoord kunnen voortzetten.

Met name beginnende imkers laten zich nog wel eens misleiden door de drukte op de vliegplank. Honderden bijen vliegen druk af en aan en wekken de indruk dat er veel gehaald wordt. De bijen brengen vaak nog wel voldoende stuifmeel mee maar amper genoeg nectar om in de dagelijkse behoefte te voorzien. Na half juli worden de volken ook stekeliger, een onmiskenbaar teken dat schraalhans keukenmeester is geworden.

Suiker oplossen

Wie geen kant en klare suikeroplossingen wil kopen, zal zelf aan het werk moeten. Kleine hoeveelheden suiker oplossen gaat probleemloos: warm water uit de kraan, suiker erbij, even roeren en klaar is Kees. De suikeroplossing kan vrijwel onmiddellijk aan de bijen gevoerd worden. Het maakt de bijen niet uit of ze warm of koud suikerwater krijgen.

Bij het oplossen van grotere hoeveelheden, lukt het niet meer met één pan of emmer. Dan begint suiker oplossen werk te worden. De hieronder beschreven methode is een eenvoudige manier die nauwelijks moeite kost en een mooie dikke suikeroplossing oplevert.

Benodigheden en werkwijze

Twee plastic emmers met deksel waarvan één emmer met gaatjes (doorsnede $\pm 1,5$ mm) in de bodem en de andere met een gat in de deksel. Zet de emmer met gaatjes in de bodem bovenop de emmer met het gat in de deksel. Doe in de bovenste emmer 3 tot 4 kg suiker en maak die suiker nat. Er ontstaat nu een laag half opgeloste suiker op de bodem van de emmer die werkt als een buffer tegen het te snel doorstromen van water. Is deze laag eenmaal gevormd, dan kan de resterende hoeveelheid suiker en water in de emmer gedaan worden. In de bovenste emmer kan totaal 8 kg suiker

en 5 liter water en dat levert 10 liter bijenvoer op. De productie per dag is 2 x 10 liter suikerwater als men 's morgens de emmer vult en 's avonds nog eens.

Als er grote hoeveelheden suiker moeten worden opgelost, kan men grotere emmers of zelfs tonnen gebruiken. Dan is het nodig om in de onderste emmer een kraantje te monteren voor het aftappen van de suikeroplossing. Een emmer met suikerwater is te hanteren (13 kg), maar een ton met suikerwater is niet te tillen.

De suikeroplossing

Het eindresultaat is een suikeroplossing met 800 gram suiker per liter oplossing, resultaat van 1,6 kg suiker op 1 liter water. Wie 2 kg suiker oplost in 1 liter water (in plaats van 1,6 kg per liter water zoals in de beschreven 'emmermethode') heeft een iets dikkere oplossing maar met veel meer werk.

Soms willen imkers de bijen een dunne suikeroplossing voeren en dan kan men deze dikke suikeroplossing aanlengen met water.

Voor het berekenen van de suikerhoeveelheid per volk: 1 liter suikerwater bestaat uit 800 gram suiker en 0,5 liter water. Om een bijenvolk van 12 kg suiker te voorzien, moet men dus 15 liter van deze suikeroplossing voeren.

foto's M. van Iersel

Een bodem met gaatjes

Gaatjes in de bodem, een gat in de deksel

Boven de emmer met suiker, onder het suikerwater

Tonnen voor de grootverbruiker

Beginners

Tips juni

Christ Smeekens

* Haal niet alle honing uit de volken. Op veel plaatsen is nu een drachtloze periode, waarin de bijen de **reservevoorraad** nodig hebben. Laat altijd twee broedkammeren geheel verzegeld met voer in de bijenvolken.

* In deze maand krijgt men vaak de beschikking over jonge **onbevruchte koninginnen**, vooral bij het doppen breken. Gebruik enkele van deze jonge koninginnen om reservevolkjes te maken in een 3- of 6-raams kast.

* Volken met onbevruchte koninginnen niet verplaatsen in de periode dat de **bruidsvluchten** plaatsvinden. Jonge koninginnen kunnen bij slechte weersomstandigheden tot 30 dagen na de geboorte nog op bruidsvlucht gaan. Niet eerder gaan reizen dan nadat er gesloten broed van de jonge koningin aanwezig is.

* Kunstzwermen kunnen nu in korte tijd veel **kunstraten** uitbouwen. In juli en augustus neemt de bouwactiviteit van de bijenvolken alweer snel af.

* Bij hoge temperaturen kan de **wasmot** tijdelijk ongebruikte raten in korte tijd verwoesten. Ook een te groot aantal lege raten bij kleine volkjes kan leiden tot aantasting door de wasmot. Controleer de raten in opslag regelmatig en indien nodig ontsmetten.

* In de zomer kan de wasmot zich ook in de wasmul op de **varroalade** sterk ontwikkelen. Voorkom deze aantasting door in deze periode de varroalade weg te halen of de lade regelmatig schoon te maken.

* Let bij de controles van de bijenvolken ook steeds op de **stuifmeelvoorraad** in de bijenvolken. Tussen het broednest en het voer dient steeds een flinke rand met stuifmeel in de raten aanwezig te zijn.

* Let er bij de aankoop van **invertsuiker** op dat er geen melksuiker (lactose) in zit. Dit is giftig voor bijen. Bij meer dan 50% druivensuiker (glucose) gaat de suiker in de raten snel kristalliseren waardoor deze niet meer kan worden opgenomen door de bijen.

* Het **scheppen** van een zwerm is veel eenvoudiger als de zwerm vooraf met een bloemenspuit wordt nat gemaakt. Er vormt zich dan een dichtere en zwaardere tros, die gemakkelijk in een zwermkorf valt. Probeer met één klap de bijen in een zwermkorf te slaan.

* Als er broed in de bijenvolken aanwezig is, zitten er steeds ook veel varroamijten in het gesloten broed. Omdat **oxaalzuur** alleen werkzaam is tegen mijten die op de bijen zitten, heeft het geen zin om oxaalzuur te gebruiken in volken met gesloten broed.

De lezer schrijft

Tips april voor beginners?

In het aprilnummer worden tips voor beginners beschreven die m.i. verre van ideaal zijn voor die doelgroep (noch voor andere imkers...). Twee methoden worden beschreven om het volk meer ruimte te geven, nl. het broednest verdelen over twee broedbakken of een bak bovenop de bestaande plaatsen. Beide methoden verdienen niet de voorkeur en zijn ronduit bijen-onvriendelijk. De makkelijkste, en voor het volk beste methode is om het volk een broedkamer onder de bestaande te geven. Dit is de meest natuurlijke situatie omdat bijenvolken altijd naar beneden uitbreiden. De voordelen zijn legio. Het broednest blijft intact, waardoor de warmtehuishouding ook ideaal zal zijn. Het volk kan op een natuurlijke manier groeien, in relatie met dracht- en weersomstandigheden.

Dit in tegenstelling tot de beschreven methoden waarbij het volk wordt geforceerd de ruimte in gebruik te nemen (bij het plaatsen boven op de bestaande bak), of het broednest zijn ideale bolvorm verliest (bij verdelen van het broednest); daardoor is voor het handhaven van de broednesttemperatuur meer energie nodig, met alle gevolgen van dien. In extreme gevallen kan dat wel eens fataal worden als de weersomstandigheden omslaan naar winterse condities.

Imkers denken dat met het plaatsen van een bak bovenop, of bij het ingrijpen in het broednest het volk sneller zal groeien... een illusie. Een gezond volk groeit altijd razendsnel in het voorjaar, daar heb je deze methoden niet voor nodig.

Waarom zou je je volk(en) in de problemen brengen?

In het belang van de bij.

René Kant, Vlaardingen

Reactie van Christ Smeekens

Ook binnen de redactie was discussie over het plaatsen van een lege bak op het volk (methode 1) of het verdelen van het broednest over twee bakken (methode 2). Het voordeel van methode 2 is dat de warmtehuishouding in het volk beter is gewaarborgd maar het vraagt wel meer werk en aandacht. Zoals je schrijft bouwen bijenvolken van nature naar onderen of opzij uit. Dit is afhankelijk van de ruimte die ze beschikbaar hebben. Door deze werkwijze van de bijenvolken komt de verse nectar in het voorjaar tussen de restanten van de wintervoorraad. Wil je honing winnen, en daar ga ik bij de tips van uit, dan is het raadzaam om de restanten van de wintervoorraad in het vroege voorjaar onder in de bijenkast te plaatsen. Als de bijenvolken tekort aan suikers hebben, kunnen ze dit alsnog gebruiken. De verse honing die door de bijen wordt verzameld, wordt dan in de bovenste raten opgeslagen en kan door de imker worden geoogst. Het gebruik van de honingkamer is hierop ook gebaseerd. Ik ben benieuwd of je het hier mee eens kunt zijn.

Uit de imkergemeenschap

foto Eric Blankert

Cursus Honingkeurmeester afgerond

Nederlandse Commissie voor Bijenproducten

Op zaterdag 24 april is de cursus Honingkeurmeester afgesloten met een examen. 27 Enthousiaste cursisten waren vijf zaterdagen bijeen om alles te leren over o.a. nectar, honing, was, mede, honingkeuringen en het keuringsreglement.

De locatie aan de Plutodreef in Utrecht werd belangeloos ter beschikking gesteld door de organisatie Natuur- en Milieucommunicatie van die gemeente. Als dank hiervoor kreeg NMC enkele insectenhôtels overhandigd.

Commissievoorzitter Els Voorbij reikt de diploma's uit. Petitfours met honing en een bij er op staan te wachten.

Hennie Oude Essink

Met ijzeren banden en zware krammen wordt hij overeind gehouden, de trotse reus van Doorwerth, Europa's oudste Acacia, die vier eeuwen geleden ons continent binnenkwam (afb.1 & 2).

De soort is afkomstig uit de Verenigde Staten. Jean Robin, arts, apotheker en hovenier van Hendrik IV, bracht zaden van de plant mee naar Frankrijk in het jaar 1601. Het lukte hem er een aantal bomen uit te kweken, die een plaats kregen in de door hem ontworpen botanische tuin van de medische faculteit in Parijs. Robin stierf in 1629; zijn zoon Vespasien nam zijn plaats in en introduceerde de boom in de tuinen van het Louvre en vandaar naar elders in Europa. Zo kwam in die jaren de boom ook in Doorwerth terecht.

Alle andere zaailingen van Robin zijn inmiddels verdwenen en alleen onze boom bleef overeind. Tijdens de slag om Arnhem in september 1944 stond hij midden in de vuurlinie en werd zijn kruin aan flarden geschoten, maar hij liep weer uit. De grillige stam met zijn diepe groeven en knobbels heeft een omtrek van zeven meter; zijn brede kruin bloeit in juni nog volop.

De eigenlijke Acacia behoort tot de omvangrijke familie van de Leguminosae (de peuldragersfamilie). Gemeenschappelijke kenmerken van de familie zijn o.a. een gevederd blad met dikwijls tot dorens vervormde steunblaadjes en het bezit van wortelknobbeltjes met bacteriën die stikstof vrijmaken, waardoor de plant op schrale gronden goed kan gedijen; voorts

Acacia (*Robinia pseudo-acacia* L.)

1 Deze 400 jaar oude Acacia bij kasteel Doorwerth in Gelderland bloeit ieder jaar nog volop

hebben leden van de familie een trosvormige bloeiwijze en een peulvrucht. Twee van de drie onderfamilies zijn de Mimosaceae (de Mimosa-achtigen): een tropische en subtropische plantenfamilie, waartoe ook de eigenlijke Acacia behoort (afb.3) en de Papilionaceae (de Vlinderbloemenfamilie) met kruiden, bomen en heesters die ook in de gematigde streken voorkomen.

De eigenlijke Acacia

Acacia (= Grieks voor 'Stekelboom') behoort tot de Mimosa(sub)familie en staat bekend om haar bolronde bloeiwijze, bestaande uit kleine geurige bloempjes met talrijke lange meeldraden. Bij de Grieken en Romeinen is zij bekend als de *Acacia nilotica* (de Egyptische Acacia). Linnaeus noemt haar de *Mimosa nilotica*; zij is een struik of boom vol stekels en een gevederd blad, een meeldraadrijke bolletjesbloem en een peulvrucht. Ook de 'brandende doornstruik', waarin de engel aan

Mozes verscheen, zal de *Acacia nilotica* geweest zijn. Vanuit Egypte is de plant gegaan naar Zuid-Azië, Australië en Zuid-Afrika waar zij 'Lekkerruikpeul' heet.

De *Robinia pseudo-acacia*

De *Acacia (nilotica)* was in Europa overbekend, vooral via de Australische variant, toen Robin in 1601 'zijn' plant uit Amerika introduceerde. Vanwege de gelijkenis noemde hij haar foutief ook Acacia. Een eeuw later bracht de Zweed Linnaeus in zijn systeem de plant bij de Vlinderbloemigen onder en koos voor de naam *Robinia pseudo-acacia* (afb.4). De toevoeging 'schijn-acacia' is terecht, want de Robinia lijkt uiterlijk weliswaar veel op de eigenlijke Acacia, maar zij is een geheel andere boom. De verwarring is evenwel gebleven tot op de huidige dag en wij noemen de boom nog steeds Acacia. Vaak hanteert men de naam Valse Acacia of Schijnacacia of ook Witte Acacia.

2 De stam van de oeroude acacia heeft een omtrek van zeven meter

3 Mimosa is verre familie van Robinia pseudo-acacia

4 Uit de bladoksels komen rijke, welriekende bloemtrossen

5 De vlinderbloemige kroon heeft een vlag, twee zwaarden en een kiel

6 De stijl is even onder de stempel behaard en neemt het eigen pollen op

Succesrijke immigrant

Van het geslacht Robinia zijn in Amerika tien soorten bekend; alleen de pseudo-acacia kwam naar Europa, waar zij werd aangeplant als sierplant in perken en tuinen, als bodemverbeteraar op schrale gronden, als belangrijke bron van nectar en als leverancier van bijzonder waardevol hardhout, als zandbinder op de taluds van dijken, spoorbanen en vestingwerken. De plant vermeerderd zich vooral door opslag en de vele klonen zijn door een breed wortelstelsel met elkaar verbonden. De plant breidde zich ook uit naar Oost-Europa, China en Korea. Zo kent Hongarije momenteel 350.000 hectare Acaciabos en is daarmee een van de grootste leveranciers van Acaciahoning.

Robinia is een snelle groeier en bereikt een hoogte van 25 à 30 meter. De ruwe bast van de boom is lichtbruin en krijgt, naarmate de boom ouder wordt, diepe verticale groeven vol knobbels en gezwellen. Het blad is een steel met kleine ronde of ovale blaadjes. Aan de voet van dit geveerde blad zijn de steunblaadjes tot scherpe stekels vervormd, vooral aan de jonge plant. Ook bevinden zich daar kleine nectarliertjes, die extraflorale suikers leveren. Het blad komt pas laat in de lente tevoorschijn en de bloeitijd is in het begin van de zomer, als onze voorjaarsbloeiers nagenoeg zijn uitgebloeid. Na 20 jaar bloeit de boom volop. Doorgaans bereikt de boom een leeftijd van 150 jaar.

De bloei

Onze pseudo-acacia is een schitterende drachtboom met dichte, roomwitte, geurende bloemtrossen, die aan het begin van de zomer neerhangen vanuit de bladoksels. De bloeiduur is maar kort: tien dagen, waarin een rijke oogst kan worden binnengehaald, als de weergoden gunstig gezind zijn. De boom heeft een zonnige standplaats nodig, een droge bodem en hoge temperaturen tijdens de bloei. Als het uitgerekend in die dagen regent of er een droge koude wind waait, is geen oogst te verwachten en is de korte bloeiduur een groot nadeel.

De vijf kelkblaadjes zijn vaak roodachtig en vergroeid tot een kelk waaruit de 5-talige, vlinderbloemige kroon tevoorschijn komt. Het bovenste kroonblad (de vlag) staat vrij en heeft een gestreept honingmerk; de twee zijdelingse kroonblaadjes (de zwaarden) omsluiten het bootvormig vergroeide onderpaar van de kroon (de kiel), dat de meeldraden en stamper bergt (afb.5). De zwaarden vormen een soort hefboom, waarmee de kiel wordt bewogen. Van de tien meeldraden zijn er negen vergroeid tot een huls (afb.7); de bovenste blijft vrij om toegang tot de nectar te bieden in de voet van de bloem. Om die te bereiken moeten de meeldraden 'bevrijd' worden, hetgeen bewerkstelligd wordt door met kracht tegen de zwaarden te drukken. De kiel wordt daardoor teruggeduwd en de meeldraden en de stijl springen tevoor-

schijn. Alleen bestuivers met een sterke kop, doorzettingsvermogen en een relatief lange tong, honingbijen en hommels, zijn hiertoe in staat.

Nu kan ook de bestuiving tot stand komen. De stijl heeft van boven, vlak onder de stempelknop, een kring van haren, die het pollen van de eigen stempel moet weg houden (afb.6). Na een kaal stukje steel daaronder is de stijl rondom behaard. Aan deze haarborstel hebben de helmknoppen, terwijl de kiel nog gesloten is, het stuifmeel afgegeven. Als de stijl tevoorschijn springt, beroert zij eerst met haar stempel, vervolgens met haar stijlborstel de onderzijde van de bij. Zo is de kruisbestuiving en de pollenafgifte goed geregeld.

De vrucht is een peul van 10 cm die 4–8 zaden bergt, die maar zelden ontkiemen.

Nectar

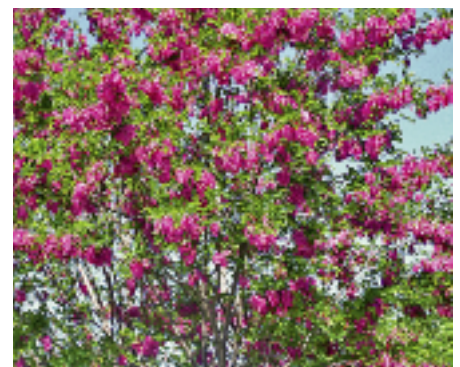
Nectar wordt in ruime mate aangeboden door de nectariën op de bodem van de bloem en aan de voet van de iets hoger aangehechte meeldraadkoker. De nectar heeft een bijzonder hoge suikerconcentratie van 50–67%. Door het hoge percentage vruchtensuiker en de geringe hoeveelheid pollen is de honing licht en helder van kleur en blijft bijzonder lang vloeibaar. De Acacia geldt als een van de nectarrijkste drachtbomen, waarvan, bij gunstig weer, een rijke oogst verwacht kan worden. De pollenafgifte daarentegen is maar matig. Het pollen is okergeel.

7 De meeldraden vormen een zuil; één meeldraad staat vrij, hierlangs is de nectar te bereiken

8 Alleen sterke bestuivers zoals hommels en honingbijen bereiken de nectar

9 De Robinia margaretta 'Casque rouge' is een kleinere soort (9 meter) en heeft rozerode bloemen

Wintersterfte 2008-2009 en varroabestrijding 1

Wat is 'op tijd' bestrijden?

Lennard Pisa en Romée van der Zee, Nederlands Centrum Bijenonderzoek

Er is de laatste jaren veel geschreven over de rol van de varroamijt en begeleidende virussen als oorzaak van bijensterfte. Al vanaf 1983 worden bestrijdingsadviezen gegeven. Maar hoe doen imkers het in de praktijk en welke aanpak is succesvol? Het NCB heeft geprobeerd daar antwoorden op te vinden door de bestrijdingsgegevens te analyseren van 225 imkers (met 1710 volken ingewinterd in 2008) die hun bestrijdingswijze per maand, zowel over 2007 als 2008, invulden in de jaarlijkse monitor bijensterfte. In dit artikel gaat het om het tijdstip van bestrijding. In het volgende nummer van Bijenhouden wordt ingegaan op de gebruikte middelen, een mogelijke relatie met verdwijnsiekte en verschillen in varroabestrijding tussen imkers met hoge en lage sterfte.

Het doel van een goede bestrijding is het klein houden van de mijtenpopulatie gedurende het gehele jaar. Zo krijgt de ontwikkeling van ziekteverwekkers die via de varroamijt kunnen worden overgebracht of toeslaan bij verminderde afweer, de minste kans. Kort gezegd, geen enkele bijengeneratie zou geconfronteerd moeten worden met een grote varroabelasting. Daarom kijken we in eerste instantie naar het tijdstip van bestrijding.

Wat moest je doen om voorjaar 2008 een lage beginpopulatie van mijten te hebben? Op de eerste plaats goed en op tijd bestrijden in de zomer van 2007. In de zomer van 2008 zou de toegenomen mijtenpopulatie opnieuw aangepakt moeten worden, zodat de sterfte in daarop volgende winter zo gering mogelijk is. Maar wat is op tijd, om welke maanden draait het?

Zoveel imkers, zoveel bestrijdingswijzen

Opvallend was dat de 225 imkers op 132 verschillende manieren bestreden, waardoor het moeilijk was een indeling te maken. In de onderstaande analyse zijn de uitkomsten van kleine groepen van imkers die op afwijkende momenten bestreden niet meegenomen; door de geringe aantallen binnen die groepen kon geen verantwoorde conclusie getrokken worden.

In juli 2007 werd er te weinig bestreden om conclusies aan de waarnemingen te verbinden. Wel is er in die maand bij zwermen oxaalzuur of Amitraz gebruikt, maar aangenomen moet worden dat de volken met broed toen niet behandeld werden. Veel imkers zijn in juli bovendien nog bezig met het binnenhalen en verwerken van de lindedracht.

De werkelijke bestrijdingsperiode begon pas in augustus en liep door tot in oktober. Voor een aanzienlijk aantal imkers (58%) gold in 2007 dat zij, naast de zomerbestrijding, ook in de winter 2007-08 nog een behandeling uitvoerden. In tabel 1 en 2 is echter geen onderscheid gemaakt tussen deze winterbehandelaars en niet-winterbehandelaars omdat er geen verschil in wintersterfte tussen beide groepen gevonden werd.

Vroeg beginnen en met mate

Imkers die in augustus 2007 bestreden, ondervonden een significant geringere bijensterfte in de winter 2008-09 dan de gemiddelde wintersterfte voor de gehele beschouwde groep. Beginnen in september bleek te laat en leidde tot meer sterfte, maar niet in alle gevallen. Bestrijden in zowel augustus, september als oktober had eenzelfde negatief effect. Is het een kwestie van overbehandeling? We weten het niet en zijn benieuwd of dit negatieve effect van behandelen in oktober zich in de volgende jaren zal herhalen.

Het tweede jaar

Het is opvallend dat maar 13% van de imkers in 2008 precies op dezelfde wijze te werk ging als in 2007. Slechts 6 van de 81 imkers van 2007 (3%) bestreden in 2008 opnieuw in augustus en september en oktober. Het gevolg was in deze subgroep het verlies van een derde van de volken. 8 Imkers behandelden weer in augustus en niet in september of oktober. Ze werden beloond met gemiddeld een prima uitwintering.

En de groep die opnieuw te laat was en pas in september en oktober 2008 bestreed of in oktober begon (15 imkers), ondervond een sterfte van meer dan een kwart van de volken. >>

Tabel 1. Varroabestrijding in de maanden augustus - oktober 2007 in relatie tot wintersterfte 2008-09

Bestrijdingsmaanden			n Imkers (%)	n Volken 2008	Wintersterfte 2008-09 (%)
aug	sep	okt			
+	+	+	81 (36)	654	23
+	-	-	17 (8)	129	9*
+	+	-	19 (8)	134	12*
-	+	-	21 (9)	130	22
-	+	+	67 (30)	499	22
-	-	+	6 (3)	32	25

Tabel 2. Varroabestrijding in de maanden augustus - oktober 2007 én 2008 in relatie tot wintersterfte 2008-09

Bestrijdingsmaanden			n Imkers (%)	n Volken 2008	Wintersterfte 2008-09 (%)
aug	sep	okt			
+	+	+	6 (3)	50	34*
+	-	-	8 (4)	72	7*
+	+	-	0	-	-
-	+	-	8 (4)	49	22
-	+	+	5 (2)	26	35
-	-	+	2 (1)	5	40

n Imkers: het aantal imkers in de beschouwde groep

n Volken 2008: het aantal ingewinterde volken in 2008

* deze waarde verschilt statistisch significant van die voor de wintersterfte van de totale bestudeerde groep (225 imkers, 1710 volken met in 2008-2009 een gemiddelde sterfte van 21%)

Een gezond bijenluchtjescheppen

Terwijl de gezondheid van de bijen zelf onder druk staat, verschijnen er met enige regelmaat berichten over de gezondheidsbevorderende kwaliteiten van de bijenproducten voor mensen.

Naast de helende werking van honing en propolis opnieuw aandacht voor de verondersteld heilzame effecten van het inademen van lucht uit de bijenkast. In Buitensnippers werd al eerder (juli 2006) melding gemaakt van een Oostenrijkse imker die zijn imkerij tot 'Erlebnisimkerei' omgedoopt had en o.a. 'eine Kur im Bienenhaus' aanbood, waarbij gedurende een half uur bijenlucht geïnhaald kon worden. Het Deutsche Bienen-Journal deed onlangs verslag van de ervaringen van imker Hans Musch. Hij leed aan zware hoofdpijn na een ernstig ongeval en bemerkte verlichting van zijn klachten wanneer hij met zijn bijen bezig was of zich in de bijenstal bevond. Aanvankelijk dacht hij die verbetering aan ontspanning te danken te hebben, maar op een apitherapiecongres werd hem duidelijk dat de bijenlucht verantwoordelijk gehouden moest worden voor de vermindering van zijn pijn. Etherische oliën en flavonoiden (plantpigmentstoffen, vaak verantwoordelijk voor de felle kleuren van fruit, groenten en bloemen) in honing, propolis, pollen en was hebben volgens apithera-

peuten een gunstig effect bij klachten als bronchitis, astma, allergieën, pseudokroep en chronische hoofdpijn. Musch heeft samen met andere imkers en de firma Oelmaier Industriellelektronik het inhalatieapparaat 'Api-air' ontwikkeld. Daarmee worden de bijenaroma's uit de kast aangezogen en via een slang naar een inhalatiemasker geleid. De 'patiënt' zit naast de kast op een stoel en inhaleert gedurende 20 minuten de geurige lucht. Het apparaat werkt op lichtnet en accu, de behandel frequentie en -duur kunnen naar wens ingesteld worden, de kuur is van maart tot oktober beschikbaar en bijwerkingen zijn niet gesignaleerd.

Prof. E. Bengsch van het Max Planck Instituut in München doet op het moment onderzoek naar de werking van bijenlucht. Nadere informatie over het Api-airtoestel kunnen worden ingewonnen bij Hans Musch, Rösenenweg 2, 88416 Ochsenhausen, Duitsland t 0049-7352-3975 *Deutsche BienenJournal 04/2010*

Hoe bijen hun vijanden mummificeren

Onlangs werd bekend dat Australische angelloze bijen de kleine bijenkastkever (*Aethina tumida*) levend kunnen mummificeren met propolis. Marc Greco en Peter Neumann van het Zwitserse Zentrum für Bienenforschung in Bern ontdekten dat wanneer de kever de kast binnenkomt de bijen de kever dwingen om zijn pootjes in te trekken onder het schild, de zogenaamde 'schildpadhouding'. De angelloze bijen zien kans om het schildje op dat moment tegen de ondergrond aan te lijmen met propolis en vervolgens te mummificeren met een mix van propolis, was en modder. Het kevertje is ten dode opgeschreven. De razendsnelle mummificatie van de kever werd ontdekt door het inzetten van een micro-CT-scanner die elke vijf minuten opnamen maakte van de bijenkast gedu-

rende anderhalf uur, waardoor het hele proces in beeld gebracht werd. Dit verdedigingsmechanisme werkt zo goed dat de angelloze bijen steeds meer ingezet worden voor bestuivingsdoeleinden, o.a. voor het bestuiven van pepers, omdat ze veel minder kwetsbaar zijn dan de Europese *Apis mellifera*, die geen antwoord heeft op de kleine bijenkastkever. Van de Afrikaanse honingbij *Apis mellifera capensis* was al bekend dat ze de kleine bijenkastkever kunnen inkapselen, maar dat doen ze lang niet zo effectief als hun Australische nichtjes. De Afrikaantjes hebben 1-4 dagen nodig om het proces te voltooien, waarbij de inkapseling vaak niet totaal is en de kevertjes lang niet allemaal doodgaan. Toch is de kans dat de kevertjes zich vermenigvuldigen door deze maatregelen wel sterk verkleind (onderzocht in 2001 door P. Neumann e.a.). De Afrikaanse bijen lijken een bepaalde drempelwaarde te hanteren voor het aantal bijenkastkevertjes waarmee ze kunnen leven.

Van 'onze' bijen is bekend dat ze een vlinder en zelfs een muis kunnen propoliseren, wanneer die zich in de kast wagen, maar met de bijenkastkever of varroamijten hebben de Europese bijen deze strategie (nog?) niet gehanteerd.

Scientific American, maart 2009, Marco K. Greco en Peter Neumann, Zentrum für Bienenforschung Bern

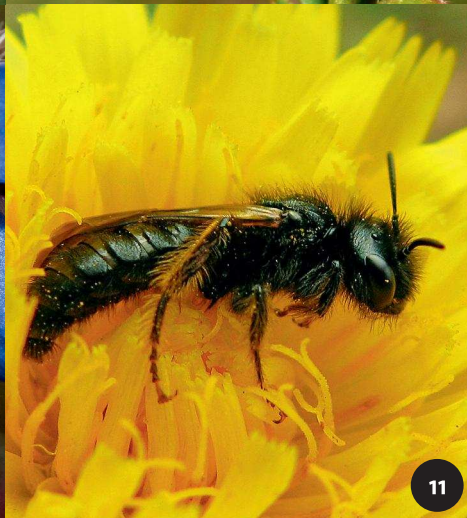
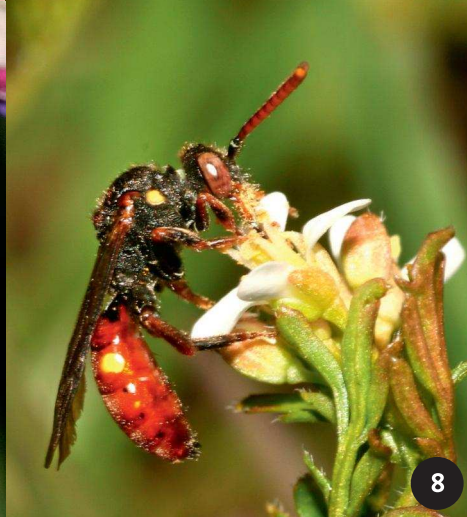
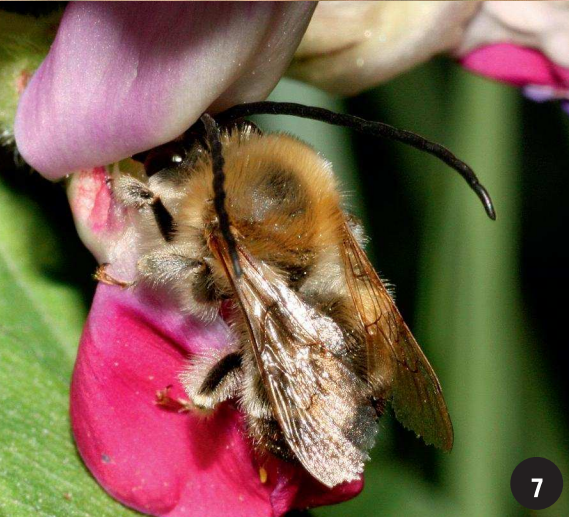
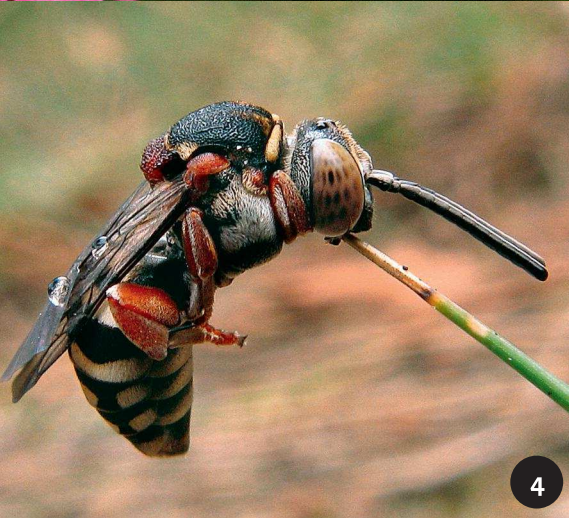
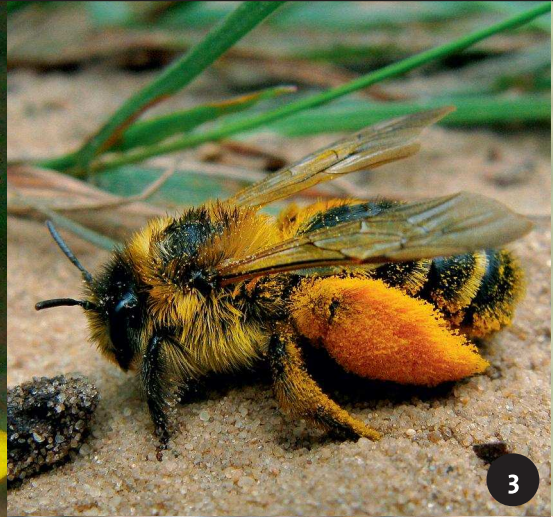
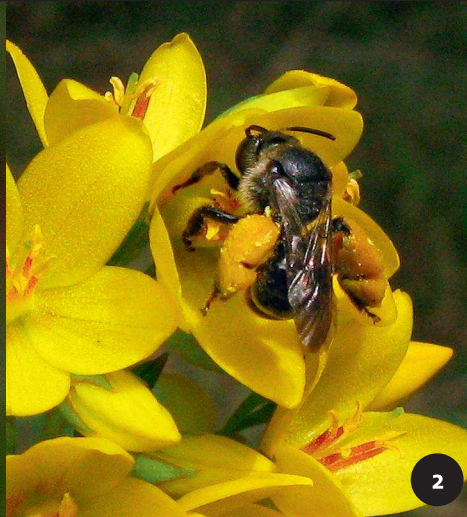

Meer weten over de toepassing van de computertomografie (CT-scan) bij onderzoek aan bijenvolken? Op de website van de Zwitserse televisie www.sf.tv > Wissen > Dossiers Tiere und Pflanzen > Dossier Bienen is onder 'Bienen im CT' een filmpje te zien waarin bovengenoemde Marc Greco zijn bijenkasten in een scanapparaat schuift, en vertelt hoe met deze onderzoekstechniek het volk en de bijen helemaal intact blijven.

>> Conclusies

1. In augustus beginnen met bestrijden vergroot significant de kans op een goede uitwintering.
2. Wie in september begint is te laat en vergroot de kans op bijensterfte.
3. Wie in oktober nog bestrijdt vergroot de kans op bijensterfte.
4. Het combineren van verschillende middelen met verschillende behandelperiodes leverde zeer veel variatie in de varroabestrijding op.
5. Het grootste deel van de imkers was niet consequent in de varroabestrijding, ze deden in 2007 iets anders dan in 2008.

Hartelijk dank aan alle imkers die meewerkten aan dit onderzoek.

1 Dikpootbij v	12 Wolbij v
2 Slobkousbij v	13 Kleine harsbij v
3 Plumvoetbij v	14 Behangersbij v
4 Viltbij v slapend	15 Kegelbij v
5 Houtbij v	16 Kloksesbij v
6 Rouwbij m	17 Tronkenbij v
7 Langhoornbij m	18 Groefbij v
8 Wespbij v	19 Groefbij v
9 Sachembij v	20 Bloedbij v
10 Zandbij v	21 Maskerbij m
11 Roetbij m	22 Zijdebij v

De foto's zijn gemaakt door Pieter van Breugel (17) 1, 5, 7, 2-4, 6, 11, 13, 20, 22, 24, 27, 30, 33 – Dick Belgers (2) 28, 29

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Voorpagina

- 23 Metselbij paartje
- 24 Koekoekshommel m
- 25 Honingbij werkster
- 26 Hommel werkster
- 27 Zijdebij paartje
- 28 Bonte viltbij m
- 29 Tubebij v
- 30 Zandbij v
- 31 Viltbij v
- 32 Metselbij v
- 33 Wespbij m

23	24	25
26	27	28
29		30
31	32	33

21

22

Minikorf voor een reservemoer, ook wel moerpot'. Nog steeds bruikbaar

Van korf naar kast en bijna niet meer terug

Bart de Coo

Wie iets meer wil weten over het moment waarop en het tempo waarin de overgang van kast naar korf plaatsvond, hoeft niet ver te zoeken. Via bijenhouden.nl kan hij een kijkje nemen in de alleroudste jaargangen van het Groentje, ofwel Het Maandschrift voor Bijenteelt, de oudste voorganger van het blad dat nu voor uw neus ligt.

Een vluchtige blik in de eerste jaargangen vanaf 1898 maakt duidelijk dat het blad vooral geschreven werd voor korfmakers. In het eerste nummer al houdt meneer Kelting een hartstochtelijk pleidooi om toch alsjeblieft af te zien van het afzwavelen van bijen en er wordt flink geadverteerd voor 'bijenkorvenriet'. Er zal pitband of vlechtband mee bedoeld zijn. In juli van dat jaar verschijnen er twee artikelen van verschillende auteurs die elk op hun eigen manier reclame maken voor de losse bouw. "Dat het den bijenhouder, die zijne bijen laat werken in kisten of korven met uitneembare raten of raampjes meer voordeel geeft, dan in den ouderwetschen strookorf, is in België en Duitschland, waar de bijenteelt veel hoger staat dan hier, reeds lang uitgemaakt", zegt een zekere J.P. Van der Braak.

In 1929 verschijnt een rubriek van een zekere 'Immenvaer' met als titel 'Korfteelt'. Immenvaer schrijft zijn stukken met een hoog opa-vertelt-gehalte. Bovendien vond de redactie het klaarblijkelijk een aardig idee om weer eens iemand te laten vertellen over de kunst van het korfmerken: de kennis daarvan was dus flink aan het wegzakken. Ook in de daaropvolgende jaargang verschijnen er weer 12 korfartikelen, ditmaal van een zekere 'Calluna'. Deze is duidelijk beter onderlegd en heeft meer verstand van zaken dan zijn voorganger. Hij is veel zakelijker en minder breedsprakig. Kennelijk is er in de tussentijd 30 jaar veel gebeurd.

Dan is het bijzonder om te zien hoe men in die jaren op zoek is naar de perfecte bijenbehuizing. De imkergemeenschap heeft de korf massaal vaarwel gezegd, maar de beste kastvorm lijkt nog niet gevonden. Zo wordt in 1929 een prijsvraag uitgeschreven; de hoofdprijs van fl. 25,- gaat naar de imker die de beste kast weet te ontwerpen.

Korf...

Moeten wij spijt hebben van die overgang? Is er dan geen enkel voordeel te bedenken van de korf boven de kast?

Volgens de negentiende-eeuwer Aelbert van Schothorst (1814 – 1899) was de kast een regelrecht onding. Over hem verscheen in 1999 een boekje van de hand van Jan Speelziek. Wellicht een van de aardigste en smakelijkste publicaties die je bij het Bijenhuis kunt aanschaffen. Als je het ziet liggen op een bijenmarkt: toeslaan! Hoofdstuk 21 handelt over het leven van Schothorst als bestuurslid van de Lunterse Tuinbouw Vereniging. Ter gelegenheid van een landbouwtentoonstelling in 1884 publiceert hij een manifest waarin hij de kast radicaal van de hand wijst. Hij geeft negen bezwaren, vindt kasten bijvoorbeeld duur, onhandelbaar en in strijd met de natuur van de bijen. Het manifest leidde tot een uitvoerige pennenstrijd, die bewaard is gebleven onder de ronkende titel 'De Schothorst papers'. (Volgens de bronnenopgave van Speelziek, zijn deze 'papers' in het bezit van de nazaten van Schothorst. Moeten die niet als de wiedeweerga naar het NBV-archief, als dat nog niet gebeurd is?)

...of kast?

We kunnen er tegenwoordig alleen maar schouderophalend kennis van nemen. De voordelen van de kast zijn namelijk indrukwekkend. Je kunt meer keren per

Buitenland

Bijenhouden in Tanzania

jaar oogsten en je kunt veel beter en meer specifieke honingsoorten oogsten. Kasthoning is nauwelijks verontreinigd met stuifmeel, waardoor die wellicht beter smaakt en ieder geval minder snel gist. De raathoning blijft spierwit. Je kunt raampjes hergebruiken en overhangen in andere volken. Het zwermen is veel beter beheersbaar. Kasten hoeven niet per se droog te staan. Je kunt koninginnenteelt bedrijven. Ziekten zijn veel beter te constateren. Ook voor de wetenschap zijn de voordelen enorm gebleken: zonder raampjes geen Karl von Frisch en zijn ontdekking van de bijendans. Werkt u desondanks graag met 'natuurbouw'? Prima, maar dat kan ook in de kast. U laat de bijen liever zwermen? Ook dat kan met de kast. Wat met de korf kan, kan met de kast ook. Je zou heel goed kunnen 'korfimkeren' in een kast.

Speciaal

Uit het feit dat veel imkers er vandaag de dag een of twee korven op na houden blijkt dat imkeren in korven nog steeds iets speciaals heeft. Bevolkte korven vormen een perfect demonstratieobject: zonder de bijen te storen, kun je een korf omdraaien. Daarmee maak je diepe indruk op opendagbezoekers en familieleden. Bevolkte korven zijn de reclamezuilen en pr-stunts van je stal. Verder bezorgen de korfolken de imker misschien iets meer gevoel voor de natuurlijke gang van zaken, waarvan deze weer kan profiteren bij het managen van zijn kasten. Maar het allergrootste voordeel zit hem natuurlijk in het enorme genoegen dat de imker smaakt op het moment dat hij zijn met bloed, zweet en tranen gevlochten korf in gebruik genomen ziet worden door een zwerm. Die sensatie laat zich nauwelijks beschrijven. Bevolkte korven zijn vooral heel erg mooi.

Tot slot nog even Schothorst via Speelziek: "De boekweithoning is de oogst. Al het andere dient tot onderhoud en fokking." Schothorst bracht de bijen naar de heide om ze in te winteren! Heidehoning vond hij niet te eten. Schothorst was historisch gezien een buitengewoon interessante figuur. Toch geeft het een opgelucht gevoel dat mensen zoals hij zeldzaam zijn geworden en zeker niet meer zo veel gehoor vinden als anderhalve eeuw geleden.

Op 15 augustus 2009 kwamen 12 geïnteresseerde NBV-ers in het Bijenhuis te Wageningen bij elkaar om te spreken met Wolfgang Edrich van het project ter verbetering van de bijenhouderij in Tanzania (zie Bijenhouden juni 2009).

Edrich vertelde wat hij tot nu toe gedaan heeft om de plaatselijke bevolking te helpen bij het werken met Afrikaanse bijen in de buurt van het Victoriameer en over zijn plannen voor de toekomst. Hij streeft naar een meer harmonieuze manier van bijenhouden dan nu gebruikelijk is, waarbij de bijenhouders minder gevaarlijk en schoner werken. Uiteindelijk moet er een centrum ontstaan waar was en honing worden ingebracht, verwerkt en verkocht en waar cursussen worden gegeven. Hij beantwoordde gedetailleerde vragen over de plaatselijke omstandigheden en er ontstond een discussie over de mogelijkheden tot participatie van de aanwezigen in het project. Besloten werd tot de instelling van drie commissies om zaken nader uit te werken, resp. voor beschrijving van de plannen, bouwen van een website en

fondsenwerving bij privépersonen en indien mogelijk NGO's.

Tenslotte gaf iedereen aan op welk gebied hij/zij zou kunnen bijdragen om de plannen tot een succes te maken.

Inmiddels hebben bovenstaande initiatieven geleid tot de oprichting van de stichting Africa bee one! Het bestuur wordt gevormd door George van Keulen, Arnold Pelders, Janus Flerackers, Wolfgang Edrich en Peter Reus. De site van de stichting is www.africabeeone.nl. Daar is alle informatie over de activiteiten te vinden.

Een van de initiatiefnemers van het eerste uur, Okke Amerongen, is kortgeleden drie weken ter plaatse geweest en heeft kunnen zien wat Wolfgang Edrich tot nu heeft neergezet. Deze kennis zal worden gebruikt voor de invulling van het projectplan, voor de uitvoering waarvan 'Africa bee one!' zich wil gaan inzetten.

Natuurlijk is geld voor de verdere planontwikkeling noodzakelijk. Daartoe heeft de stichting een rekening geopend onder nr 15.45.58.451 Rabobank te Drunen t.n.v. stichting Africa bee one!

Diefstal bijenkasten

Elk jaar weer zijn er enkele imkers in het land de dupe van diefstal van een of meer bijenkasten. Omdat een bevolkte bijenkast weghalen niet ieders werk is, wordt al snel gedacht aan een imker als dader.

Hierbij een oproep aan alle leden om te waarschuwen voor dit soort praktijken.

Als we allemaal elkaars eenzaam opgestelde bijenstand een beetje in de gaten houden helpen we voorkomen dat dit soort strafbare feiten plaatsvindt. Het zal toch niet nodig zijn bij de leden duidelijk te maken hoe schokkend zo'n ervaring is: dat wens je geen bijenhouder toe!

Tip voor de met vakantie gaande imker: geef aan uw in de buurt wonende imkercollega en/of andere leden van uw afdeling door wanneer u weg bent, zodat zij een oogje in het zeil kunnen houden. Mocht u verdachte personen signaleren in de nabijheid van een stand, schroom niet contact op te nemen met de eigenaar van de kasten of spreek de betreffende persoon aan.

Houtig kleinfruit: kleurige Ribes-soorten

Henk van der Scheer

Rode, witte en zwarte bessen behoren net als kruisbessen tot het geslacht Ribes in de Ribesfamilie (*Grossulariaceae*). Dat geslacht omvat ongeveer 140 soorten, waaronder ook de rode ribes (*R. sanguineum*), een veel voorkomende sierstruik met rode of roze bloemtrossen. Na 1960 is het areaal houtig kleinfruit in ons land sterk verminderd door de toegenomen concurrentie uit Oost-Europa op de markt voor de verwerkende industrie. Pas in de laatste tien jaar neemt het areaal Ribes-soorten weer toe (tabel 1). Die toename betrof vooral rode en zwarte bes. Kruisbes en witte bes zijn heel kleine teelten.

Rode en witte bessen behoren tot dezelfde soort en heten botanisch aalbes (*Ribes rubrum*). In feite is er een heel scala van wit naar rood wat de kleur betreft. Rassen met vaal rode bessen worden ook wel aangeduid als roze bessen. Commercieel gezien zijn die niet interessant. De teelt van witte bessen kwam vooral voor in particuliere tuinen, omdat ze wat zoeter smaken dan rode bessen. Voor de commerciële teelt maakten de witte bessen nauwelijks opgang, onder andere omdat de vruchten veelal kleiner zijn en de trossen korter dan bij rode bes. Ook vindt men het uiterlijk wat minder aantrekkelijk. De cultuurassen zijn ontstaan uit kruisingen en selecties van de soorten *R. rubrum* en *R. spicatum* of andere verwante Ribes-soorten. Meest geteeld is het rode bessenras Rovada. Het areaal is de laatste tien jaar ongeveer verdubbeld. De afzet is vooral gericht op verse consumptie. Rode bessen worden overwegend in de volle grond geteeld, maar op beperkte schaal ook vervroegd door ze in plastic tunnels en in verwarmde kassen te telen. Dan is bestuiving door bijen (en/of hommels) noodzakelijk. In de volle grond worden rode bessen voor verse consumptie vooral geteeld langs draden in rechte hagen. Hagen komen sneller in productie en zijn gemakkelijker te bewerken en te oogsten dan vrijstaande struiken. De teeltwijze van witte bessen komt overeen met die van rode bessen. Een klein deel van

de rode bessen wordt aan struiken (zonder palen en draad) geteeld voor de verwerkende industrie; ze worden machinaal geoogst. De bloei valt in maart-april. Dat maakt de kans op nachtvorstschade vrij groot. In de volle grond duurt de oogstperiode vanaf eind juni tot eind augustus. In plastic tunnels en kassen begint de oogst drie à vier weken vroeger. De vruchten kunnen gekoeld vele maanden worden bewaard en dat levert een duidelijke spreiding van de aanvoer op: praktisch het jaar rond. Om barsten van de vruchten door regen te voorkomen worden wel plastic overkappingen gebruikt. Daarnaast is het vaak nodig om het fruit te beschermen tegen vogels. Netten over de hagen bieden dan uitkomst. De belangrijkste schimmelziekten bij aalbessen zijn de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw (*Sphaerotheca mors-uvae*), bladvalziekte (*Drepanopeziza ribis*), de vruchtrot veroorzakende grauwe schimmel (*Botrytis cinerea*) en taksterfte door vuur (*Nectria cinnabarina*). Soms kan ook verwelkingsziekte (*Verticillium*-soorten) schade veroorzaken. Meerdere bespuitingen per seizoen zijn nodig om die ziekten te bestrijden. Een bekende virusziekte is lepelblad, waarvan

de ziekteverwekker wordt overgebracht door aaltjes. Van de plaaginsecten kunnen met name spintmijten en diverse bladluissoorten in ernstige mate optreden in de vervroegde teelten.

Zwarte bes

Zwarte bes (*R. nigrum*) is inheems in Europa en werd in de 16e eeuw in cultuur genomen. Zwarte bessen worden van oudsher vrijwel allemaal voor de verwerkende industrie geteeld. Rond 1960 bereikte het areaal een maximum van ruim 1400 ha. Daarna nam de oppervlakte door de toegenomen concurrentie uit Oost-Europa (goedkope plukarbeid) gedurende lange tijd almaar af tot uiteindelijk minder dan ongeveer 50 ha in de periode 1975-1980. Machinaal oogsten maakten een rendabele teelt op grote oppervlakten mogelijk. Daarbij konden meerjarige contracten met de verwerkende industrie worden afgesloten. Wel heeft de teelt zich daardoor verplaatst van het traditionele kleinfruitbedrijf naar akkerbouw- en grootfruitbedrijven, vooral in Zuidwest-Nederland. De totale oppervlakte bedroeg in 2008 weer ongeveer 560 ha. De meeste zwarte-bes-

Bloei aalbes

Bloei kruisbes

Bloei zwarte bes

Bloei rode ribes

sentelers hebben zich aangesloten bij een coöperatie die oogst en afzet regelt.

Door de mechanisatie is de plantafstand tussen de rijen ruimer geworden en in de rijen nauwer: 3 x 0,5 meter. Er wordt nu minder gesnoeid dan vroeger en het gebeurt deels machinaal. Alleen de beschadigde en lage takken worden weggenomen en takken ouder dan drie jaar. De bloemen van de zwarte bes zijn zeer gevoelig voor nachtvorst en aangezien het gewas al in maart/april bloeit, krijgt men daarom alleen in de kuststrook een redelijke en regelmatige productie, ongeveer 8 ton bessen per hectare. Zwarte bessen worden in hoofdzaak in Zeeland geteeld. Bekende rassen zijn Ben Nevis, een vroeg ras, en Ben Alder, een laat ras.

De belangrijkste ziekten zijn rondknop, veroorzaakt door de bessenrondknopmijt en brandnetelbladvirus. Dit virus wordt door de bessenrondknopmijten overgebracht. Strenge selectie van het stekhout en een intensieve bestrijding van de mijten zijn noodzakelijk. Verder kunnen zwarte bessen worden aangetast door de bessenbladgal-mug (*Dasineura tetensi*) en diverse schimmels zoals genoemd bij de aalbessen plus nog twee soorten roestschimmels.

Kruisbes

De kruisbes draagt de Latijnse naam *Ribes uva-crispa*. Uva is Spaans en betekent druif; crisper is Latijns en betekent gekruld of gekroesd en dat slaat op het blad. De soort

is inheems in Europa en werd omstreeks 1500 in cultuur genomen. De takken van de in ons land geteelde kruisbessen zijn gestekeld. Kruisbessen kunnen worden gekruist met zwarte bessen. Zo is in Duitsland de Jostabes verkregen, die in 1978 is geïntroduceerd. De takken daarvan zijn ongestekeld. In ons land wordt de Jostabes niet commercieel geteeld. Ook de teelt van kruisbessen is hier nog slechts van geringe betekenis. Het areaal wordt geschat op minder dan vijftien hectare. Vroeger werden kruisbessen hoofdzakelijk voor de verwerkende industrie geteeld en onrijp geplukt. Nu is de teelt voor verse consumptie het belangrijkste, waarvoor grote vruchten worden gevraagd. Die worden verkregen door een sterke vervangingssnoei toe te passen, waarbij de bessen vrijwel uitsluitend op éénjarig hout groeien. Roodvruchtige rassen brengen een hogere prijs op dan groenvruchtige en geelvruchtige. Bekende roodvruchtige rassen zijn Whinham's Industry en Achilles. Kruisbessen worden meestal geteeld aan draad in rechte hagen. Snoei en pluk zijn dan het gemakkelijkst uit te voeren. Vervroegen door te telen in plastic tunnels of in kassen levert matige resultaten op: productie en kwaliteit vallen vaak tegen. Kruisbessen bloeien in maart en april. De oogstperiode loopt van begin juli tot begin augustus. Omdat niet alle bessen tegelijkertijd rijp zijn, moet worden doorgeplukt. De rijping begint bovenin de haag (of

Bestuiving bij rode bes in plastic tunnel

struik) en trekt geleidelijk naar beneden. Kruisbessen zijn meer of minder vatbaar voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw en voor bladvalziekte. Er zijn enkele meeldauwresistente rassen. De belangrijkste dierlijke belagers zijn spintmijtsoorten en bessenbladwespsorten.

Bestuiving

Bij *Ribes* treedt bij onvoldoende bestuiving vruchtrui op, met als gevolg trossen waaraan minder bessen zitten. Hoewel de bloemen ingericht zijn voor bestuiving door insecten, levert de wind een belangrijke bijdrage aan de bestuiving. Ook bloeien rode en zwarte bessen erg vroeg in een tijd dat bijen minder goed vliegen. Redenen voor veel telers van rode en zwarte bes in de volle grond om geen bijenvolken te huren. Wel worden volken - ook hommenvolken - gehuurd voor de bestuiving van bedekte teelten.

Alle *Ribes*-soorten zijn productieve drachtplanten voor bijen - gunstig voor de ontwikkeling van volken - maar kruisbessen spannen toch wel de kroon.

Referenties

Blommers, J. en anderen, 1990. De teelt van houtig kleinfruit. 3de druk. IKC-AT, afd. fruitteelt en PFW, Wilhelminadorp.

Dijkstra, J. (red.), 1991. De teelt van blauwe bessen, cranberries en vossenbessen. IKC-AT, afd. fruitteelt en PFW, Wilhelminadorp.

Redactieraad Kleinfruit, 1999. 19e Rassenlijst voor Fruitgewassen. Uitgave NFO, Den Haag, ISSN 1566-625

Rode bessen

Kruisbessen

Witte bessen

Zwarte bessen

Koninginnenteelt

foto Gerrit Plas

Cursus Koninginnenteelt 2009

Vijf Jannen op Schiermonnikoog

Jan Post

Op zaterdag 6 juni ontmoetten tien gelukkige imkers elkaar in het wachtlokaal voor de boot en om half twee scheepten we ons in voor de overtocht. Onderweg geen moeder (en geen bij) gezien en dat was maar goed ook. Eén vrouw en negen mannen uitverkoeren om deze top-cursus te volgen. Gedurende drie kwartier hadden we de tijd om ons aan elkaar voor te stellen. Er bleken een stuk of vier vooroorlogse en oorlogse Jannen bij te zitten. Gerrit Plas zorgde ervoor dat de gemiddelde leeftijd niet boven de 65 kwam. Misschien wel een beetje sneu voor onze leraren in zo'n grijze club zoveel te investeren.

Dat investeren hield in dat we van 's morgens 9 uur tot 's avonds 10 uur, met korte onderbrekingen, bezig gehouden werden met de theorie en praktijk van de koninginnenteelt. Ingedeelde in duo's konden we in zeven dagen alle stadia van koninginnenteelt zelf uitvoeren en volgen. De cursus was zo goed voorbereid door Jan Jansen van de Schierploeg dat er al uitgelopen moeren en doppen in alle stadia aanwezig waren. Hiervan profiterend konden we in zeven dagen alle handelingen afwerken die normaal in 16-17 dagen gedaan worden. Zo kon een groep bijvoorbeeld de ene dag moeren in bevruchtungskastjes brengen en de volgende dag een starter maken.

Korte mouwen

Op Schier wordt met Kirchhainer bevruchtungskastjes gewerkt. Zo begonnen Jan P. en Jan R. deze kastjes na te kijken op gebreken en verveloesheid. We schilderden in alle kleuren alsof het ons vak was. Wat waren het er veel en wat een kleuren. Bijen zouden er nog meer kleurenblind door worden!

Een zeer bijzondere beleving was het werken in de bijenvolken. Zonder beschermen de kleding, zonder rook maakten we dagelijks dezelfde volken open. In korte mouwen werden raampjes eruit gehaald en geen enkele bij vloog daarbij op. Ik ben zelf een keer gestoken door een beknelde bij die tussen wijsvinger en raampje zat. Dan zie en begrijp je wat Schier bedoelt met de prioriteit leggen op zachtaardigheid. Toch doet het wat onnatuurlijk aan dat deze bijen hun woning niet verdedigen. Maar bijen selecteren op eigenschappen die ze van nature niet bezitten is mijns inziens onmogelijk. Rode bloemkolen zijn mogelijk omdat deze kleur aanwezig is in de genen van de kool.

Hoe anders is het werken in deze bijen dan in die zwerm die zo geweldig bouwt en haalt, maar zonder harnas niet te hanteren is en nog dagen daarna als F16's op je af te komt. Je snapt waarom je hier op dit wonderige eiland bent, waar je alleen als schiere monnik kunt overleven.

Na het schilderen en klaarmaken van de Kirchhainers oefenden we in het maken van wasdopjes, overlarven, starter maken,

V.r.n.l. Jan Caris, Klaas Sluiman, Manny Dommerholt, Hayo Velthuis, Arjan Faber, Marie José Duchateau, Toon de Groot, Jan Charpentier, Wim van den Oord, Jan Ruven, Jac Coolen, Jan Post, Gerrit Plas

het vullen van bevruchtungskastjes, controleren van doppen in pleegvolken en nog veel meer.

's Avonds verzamelden we ons in een lokaal van de belendende kaasboerderij voor een lezing of een film. Alle films waren van Duitse origine en na de zoveelste film kreeg je echt het gevoel dat we in Nederland nog bezig waren het bijenbuskruit uit te vinden.

Panty

Ook opmerkelijk was de behandeling van alternatieve methoden van het overlarven. Hierbij sprong als hulpmiddel de panty er vooral uit. Voor het verkrijgen van larven werd een zwarte panty over een emmer gespannen. Een raam met jong broed werd onder de kraan gehouden en boven de emmer afgeklopt, zodat de jonge larven eruit vielen. Hier vanaf werd door de meest kippige Jan eendaagslarven genomen en in een starter gezet. Een groot aantal bleken de koude douche te hebben overleefd en lagen de volgende dag in de pap. Die panty mocht Jan mee naar huis nemen, maar hij vond dat dat teveel uitleg nodig had.

Halverwege kregen wij, vooral Manny, hoog bezoek. Onze voorzitter Jan D. (nu waren het er vijf) kwam als waarnemer

onze verrichtingen gadeslaan en 'live' het hoge niveau van deze cursus meemaken.

Bevruchtingsveldje

Op vrijdag, bij prachtig weer, werden de eerste Kirchhainer kastjes naar het bevruchttingsveldje gebracht. Hiervoor was een speciale draagbaar geconstrueerd.

De cursus had maar één schaduwzijde. Als zwaard van Damocles hing de eindpresentatie boven ons hoofd. Hoe doe je dat met wat antieke boeken, sheets, viltstiften en een handschrift dat alleen door apothekersassistentes te lezen is? Na de voordracht van Marie José over erfelijkheid, werd de vrijdagavond besloten met een gezellige borrel. We voelden ons allen wat eufoor en dat lag niet alleen aan de wijn. Op zaterdag de 13e was het zover: we konden in tien tot vijftien minuten het gekozen onderwerp met behulp van de overhead-projector naar voren brengen. Van Marie José kregen we commentaar, aanvullingen en pluimpjes.

Diploma

Thuis konden we deze presentatie aanvullen, vervolmaken en digitaal opsturen naar Jan Charpentier voor beoordeling ervan. Op zaterdag 3 oktober werd aan negen cursisten een diploma uitgereikt. De tiende was op vakantie in Zuid-Afrika. Tien imkers, kijken gelukkig terug op een unieke, zeer boeiende cursus, gegeven door een zeer didactisch tweetal, namelijk Hayo Velthuis en Jan Charpentier. Aan hen zijn wij allen veel dank verschuldigd, evenals aan Marie José Duchateau.

foto Gerrit Plas

foto Manny Dommerholt

Uit de imkergemeenschap

Voorlopig geen subsidies meer

Honorering 2010 aanvragen Dick Vunderinkfonds

Jan Dommerholt

Door de leden van de voormalige VBBN is in 2003 het Dick Vunderinkfonds ingesteld. Het geld voor dit fonds bestaat uit het positieve saldo van de verkoop van bijenproducten tijdens de Floriade van 2002. De organisatoren hadden indertijd als nadrukkelijke wens dat het saldo beschikbaar zou blijven voor de Floriade 2012. In de tussentijd storten we de rente van ongeveer €1000 per jaar in het Dick Vunderinkfonds, met de doelstelling om hiervan stimuleringsubsidies te verstrekken voor projecten die de bijenhouderij in Nederland promoten.

Het is niet de bedoeling dat met een bijdrage alle kosten van het initiatief worden gedekt. Het is zoals gezegd een stimuleringsbijdrage. Maximaal wordt 50% van de kosten gesubsidieerd. De rest moet uit andere bronnen komen.

Laatste keer

Afgelopen jaar was voorlopig de laatste keer dat er een beroep op het Dick Vunderinkfonds kon worden gedaan. De voorbereidingen voor de Floriade in 2012 zijn in volle gang; het geld in het fonds is te leen gegeven aan de stichting Floriade. (De Groep Limburg neemt namens de NBV deel in het organisatiecomité van de komende Floriade.) De komende jaren worden daarom geen activiteiten gesubsidieerd, dus komen er geen oproepen meer in Bijenhouden.

Zes aanvragen, vier toegelikt

Er zijn zes aanvragen binnengekomen. Samen met de Commissie Communicatie als adviescommissie hebben we de PR-

waarde van elk project proberen vast te stellen. De projecten die het meest kansrijk waren voor een positief PR-resultaat zijn gehonoreerd. Twee aanvragen zijn afgewezen; vier projecten komen voor subsidie in aanmerking.

1. De **afdeling Nijmegen** heeft het plan om in het kader van het 100-jarig bestaan op 21 oktober 2010 een symposium te organiseren met als thema Biodiversiteit. Uitnodigingen gaan heel breed naar bijenorganisaties, bijen@wur, wethouders Groen in de omgeving etc. Er is een kostenbegroting van €4600,-. Nijmegen krijgt een bijdrage uit het fonds van €300,-.
2. De **afdeling St. Ambrosius te Oisterwijk** heeft een bijenstal waarin een vitrine is gepland. Van de geraamde kosten van €250,- worden €100,- uit het Dick Vunderinkfonds bijgedragen.
3. De **afdeling Duin en Kogge** heeft in het nieuwe natuur- en milieueducatiecentrum een bijenstal in huur. Dit jaar wil deze vereniging een kennismakingscursus voor kinderen organiseren en de stal openstellen voor belangstellenden. Daarvoor willen zij de stal uitrusten met een doorzichtig plastic scherm. De geraamde kosten bedragen €750,-. Het fonds stelt €200,- beschikbaar.
4. In **Tolbert (Leek)** wordt in de heemtuin goede huisvesting voor de bijen gepland. Hiermee wordt een kans geboden om de honingbij te promoten bij de bezoekers van de heemtuin annex kwekerij van wilde planten. De kosten van de inrichting van de stal zijn €1.500,-, waarvan €200,- gedekt door het Dick Vunderinkfonds.

De NBV wenst alle betrokkenen veel succes met de realisatie van hun plannen.

Bij een imker uit Laag-Soeren

Mislukte het invoeren van moeren

Zo lag zijn moertje uit Schier, al na een kwartier

Op de vliegplank, dood als een pier.

De imker dacht: Schier draait me loeren.

Vier jaar NBV

Waar staat de vereniging nu?

Tineke Brascamp en Mari van Iersel

In april 2006 stemden de ledenvergaderingen van de VBBN en de zuidelijke bonden hoopvol voor de vorming van één gezamenlijke landelijke vereniging: de NBV, de Nederlandse Bijenhoudersvereniging. Veel pogingen om dit te bereiken waren hieraan vooraf gegaan. De imkers wilden in een nieuwe vereniging vanuit een sterkere positie nieuwe ontwikkelingen tegemoet treden. Die nieuwe ontwikkelingen zijn gekomen zowel binnen als buiten de imkerswereld. Enkele jaren al beleefden grote delen van de wereld verhoogde wintersterfte, wat veel publiciteit kreeg. Die leidde tot indrukwekkende beweging bij mensen van buiten de bijenwereld met het lot van de honingbij

Jan Dommerholt

Met name natuurorganisaties gingen zich met de honingbij en het milieu waarin de honingbij moet leven, bemoeien. Dat heeft belangrijke gevolgen voor de discussie. Die heeft zich verplaatst van de vergaderlokalen van de imkerverenigingen naar de krant en het internet. Het onderwerp in de publieke discussie is het welzijn van de honingbij, met op de achtergrond een gezond milieu. Waren we voorheen naar binnen gericht met een discussie over de vraag: hoe het beste de belangen van bijen en bijenhouders te behartigen, nu is de discussie ook naar buiten gericht. Bijenhouden vroeg aan Jan Dommerholt en Aat Rietveld, respectievelijk voorzitter en vicevoorzitter van het hoofdbestuur, hoe de NBV haar taken onder deze omstandigheden opvat.

Wil de NBV nog steeds de bijenteelt bevorderen?

“Natuurlijk willen we dat. Bevorderen, in die zin dat de bijenhouder plezier moet beleven aan zijn bijen, dat hij geen dode volken heeft, dat ze niet te stekelig zijn en vooral, dat bijenhouden niet te ingewikkeld wordt. En verder vinden we dat we ook een maatschappelijke taak hebben en wel op het gebied van de natuur.

Het imkeren heeft zich ontwikkeld van een bezigheid van een boer op een gemengd bedrijf, die uit ‘zijn’ platteland een inkomen haalde, naar een tijdverdrijf van de moderne mens, die voor ‘buiten’ vooral op zijn achtertuin is aangewezen. Ook de houding tegenover de natuur heeft een ontwikkeling doorgemaakt, in de hele maatschappij. Die imkerende boer kende

Aat Rietveld

de natuur, als vriend én als vijand. Moderne mensen zeggen van de natuur te houden, maar blijken er in feite vaak van vreemd. De bijenhouder kent het samenspel van bijen en natuur en daardoor staat hij dicht bij die natuur. De kwaliteit van de natuur is voor imkers een dagelijkse realiteit, terwijl ze voor veel anderen theorie blijft. We zien het daarom óók als opdracht dat onze leden die kennis inzetten voor de maatschappij als geheel. Bijenhouden is op die manier maatschappelijk relevant. Mensen moeten meer oog voor en begrip krijgen van de twee-eenheid van bij en plant, en het systeem er omheen. Reuze nodig, als je ziet dat een Intratuinactie met speciale bordjes bij bijen- en vlinderplanten als reactie bij publiek oplevert: “Die planten hoef ik niet, al die

steekbeesten in m’n tuin.”

Anders dan de als zodanig bekendstaande natuurorganisaties zijn we er niet om actie te voeren voor een bepaald (natuur)doel. Ons sterke punt is dat we van huis uit weten wat je kunt verwachten van de honingbij, en hoe je ermee omgaat. Daardoor is onze achterban heel divers en zijn onze standpunten, áls actie al aan de orde is, genuanceerd. Wat niet wil zeggen dat we niet in de publiciteit treden. Binnen de mogelijkheden gebeurt er veel. En dat actiegroepen aandacht voor honingbijen vragen juichen we natuurlijk toe.”

Bereiken bijen‘overheden’ de imkers wel voldoende?

“Onvoldoende, dat is een punt van zorg. Met name als het gaat over de bedreigingen waarmee imkers en bijen worden geconfronteerd. De adviezen van de NBV aan imkers lopen voor een groot deel parallel aan de opvattingen van de onderzoeksgroep Bijen@wur, dus we hebben het dan over de adviezen van onze eigen vereniging en die van Bijen@wur. Een voorbeeld: onderzoek heeft overtuigend aangetoond dat goede varroabestrijding helpt om de bijensterfte te beperken. Door de voordrachten, de publicaties en de bijeenkomsten die de NBV-commissies organiseren waar varroabestrijding en -preventie besproken worden, is de imker overtuigd van het belang van een goede bestrijding. Maar het samenbrengen van diens praktijkervaringen, de theorie van de varroabestrijding en de variabele en gevarieerde omstandigheden in de natuur, is een moeilijke klus. Die kan alleen geklaard worden als imkers en professionals samenwerken. Dat vraagt om een intensieve(re) communicatie en ook om wederzijds vertrouwen tussen die partijen. Daar schort het wel eens aan, dat merk je uit imkerreacties op het artikel De honingbij kan blijven zoemen, dat in april in veel regionale bladen verscheen. Het hoofdbestuur betreurt het dat in dit artikel teveel het accent gelegd wordt op het aandeel van de imker bij de problemen van de bijenhouderij. De werkelijkheid is meestal genuanceerder dan zoals het in de krant of op de TV overkomt.”

We missen professionele voorlichting

“Het is ironisch. Vroeger, toen geluk ook in het bijenhouden heel gewoon was, toen de overheid oog had voor het bedrijfs-

matige aspect van het imkeren, betaalde de overheid de voorlichting voor de bijenhouderij. Juist nu die bijenhouderij een veel grotere maatschappelijke waarde vertegenwoordigt, trekt de overheid zich terug. De kosten van volken voor bestuiving moeten gedragen worden door land- en tuinbouw en over de bijdrage van bijen aan de natuur praten we niet. Er was tot 2001 in Hilvarenbeek een Consulentschap voor de bijenhouderij. In de tientallen jaren ervoor waren er een aantal elkaar opvolgende Rijksbijenteeltconsulenten. In Hilvarenbeek werd praktijkonderzoek gedaan, ze gaven voorlichting en men kon er terecht met praktische vragen. Nu, met ziektes als ABV en varroa en opvallende wintersterfte, mag de bijenhouderij het wat voorlichting betreft grotendeels zelf uitzoeken. Imkeren is moeilijker geworden maar de nodige kennis moeten de bijenhouders nu zelf verzamelen en doorgeven, sinds de landbouwvoorlichting en daarmee die over bijen, werden geprivatiseerd."

Bijen@wur heeft toch extra geld gekregen?
 "Bijen@wur is een kleine onderzoekseenheid binnen PRI, de plantenresearchgroep van kennisgigant Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR). Vroeger heette die eenheid 'PPO-Bijen'; ze is voortgekomen uit de Ambrosiushoeve toen die werd opgenomen in één grote stichting voor toegepast landbouwkundig onderzoek. Bijen@wur doet in de eerste plaats onderzoek en heeft een beperkte voorlichtingstaak. Het extra miljoen van de minister – zie Bijenhouden april – lijkt misschien veel, maar dat valt tegen. Een derde wordt op aanwijzing van de minister gestoken in natuur. De rest is verdeeld over drie overigens heel nuttige bijenonderzoeksprojecten. Wie weet hoeveel geld onderzoek kost, beseft dat een miljoen geen al te grote injectie betekent. Vergelijk het met Groot-Brittannië, waar 19 miljoen pond, ofwel 22 miljoen euro extra beschikbaar kwam. De NBV heeft meegepraat over de besteding en juicht toe dat er tenminste enig extra onderzoek mogelijk is. Maar we zijn teleurgesteld dat de minister voor voorlichting geen extra geld heeft uitgetrokken. We hebben gevraagd om het vak Bijenteelt weer in het groene onderwijs op te nemen, maar de minister beperkt zich tot een brief aan deze instelling met een vriendelijk verzoekje. Wie weet hadden de kaarten anders gelegen, als het niet de minister

van LNV was geweest, maar die van VROM, het ministerie van het milieu, zonder beleidsverleden van privatisering van de landbouwvoorlichting."

Dus de voorlichting moet vooral van de NBV komen?

"Ja, want zowel voor onderzoek als voorlichting liggen de kaarten hier anders dan in Duitsland. Daar heeft elke deelstaat officiële imkeropleidingen en een eigen bijeninstituut. Wie anders dan de imkers zelf hebben binnen Nederland samen de meeste kennis in huis – en wie anders dan de georganiseerde bijenhouderij zal hier die kennis doorgeven? Maar voorlichting is wel een vak, het best beoefend door vaklui. En het is logisch als die een salaris vragen. Helaas heeft de NBV het geld niet om dergelijke mensen aan te stellen. De NBV werkt met deskundige vrijwilligers en biedt hen een organisatiestructuur om voorlichting te kunnen geven. We doen wat we kunnen. We hebben via onze website een interne Bijengezondheidskursus gelanceerd die door veel afdelingen is opgepakt en plaatselijk wordt gegeven. We organiseren studiedagen en symposia. We proberen met onze beperkte mogelijkheden de vraagbaakfunctie van het Bijenhuis te versterken. De commissie bijenteeltonderwijs is actief. We hebben ons vakblad Bijenhouden."

En de rol van de nieuwe Bijenstichting?

"We zijn blij met elk initiatief dat zich het welzijn van de bijen en andere bestuivende insecten aantrekt. Al is het even wennen dat niet-deskundigen de bijenhouderij promoten. De Bijenstichting heeft goede doelstellingen. Maar anders dan de NBV is de stichting een actiegroep, ontstaan buiten de imkerij, die stellig is in zijn standpunten en zo (schijnbaar) duidelijkheid biedt. De NBV is een vereniging van allerlei verschillende mensen die gemeen hebben dat ze (van) bijen houden. Dat laatste bindt ze, niet een heel specifiek politiek doel. In het geval van de Bijenstichting is de bindende factor het streven om te komen tot een verbod op een bepaalde groep gewasbeschermingsmiddelen, de neonicotinen. Haar oproep tot een moratorium op de toelating van deze middelen is consequentie van het voorzorgprincipe. Dat principe: 'bij twijfel verbieden' is niet het onze, zie ons standpunt hierover in Bijenhouden december 2009.

Wie weet, komt kennis beschikbaar die ons dit standpunt doet herzien. Wat ook denkbaar is, is dat de politiek besluit zónder die kennis. Dat is het primaat van de politiek. Het luchtruim moest dicht, ook op plekken waar achteraf geen as uit IJsland was.

Als NBV zitten we overigens in de werkgroep Bestuivende insecten en gewasbeschermingsmiddelen en biociden, bij veel imkers beter bekend onder de naam 'spuitschadecommissie'. Die ziet toe op goed gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en doet zeer nuttig werk. Een basis van toelating is: 'weloverwogen gebruik'. De middelen zijn vaak tegen (plaag)insecten gericht en een bij is een insect. De NBV verwacht via overleg meer invloed uit te oefenen dan met actievoeren. De NBV werkt mee aan toelatingstrajecten met als insteek dat de bijen er geen last van moeten hebben. Verbieden van bepaalde veelgebruikte middelen betekent dat er andere middelen moeten worden gevonden. Rijst de vraag: zijn die 'beter'? Met tegenactie alleen ben je er niet."

En wat hebben de bijen verder aan de NBV?

"Veel, en de imkers ook. Het zou erg zijn als de NBV niet zou bestaan of verzwakt zou worden. De kennis die imkers hebben, is op een of andere manier via hun collega-imkers opgedaan, dus via hun organisatie, in ons geval de NBV. Zonder organisatievorm geen scholing, geen netwerken, geen belangenbehartiging, geen systematische public relationsactiviteiten voor de honingbij en het bijenhouden. Meedoen aan een Jaar van de Biodiversiteit, contacten leggen met overheden of verwante organisaties met gelijke belangen, dat kan alleen als je een sterke organisatie bent en dat is de NBV. Die overtuiging maakt dat veel leden, binnen en buiten besturen, enorm veel vrije tijd stoppen in onze activiteiten. Allemaal gedreven vrijwilligerswerk. Dat is geweldig, maar geeft ook risico's. Er is een grens aan wat de leden, inclusief HB en commissies kunnen doen. Je kunt niet van ons verwachten dat we zes dagen per week rondtrekken. Het is belangrijk dat mensen die belangstelling hebben voor bijen zich organiseren. Een klein ledenaantal beperkt de mogelijkheden. Laten we het grote goed van een georganiseerde bijenhouderij in Nederland vooral toch koesteren. Wat ons aangaat heeft de fusie veel opgeleverd."

Bijenhouders in de startblokken voor de Open Imkerijdag

Frank Moens

Over een paar weken is het zover en vindt in het weekend van 10 en 11 juli de eerste Landelijke Open Imkerijdag plaats. Overal uit het land hebben imkers en lokale afdelingen gereageerd op de oproepen en hun deelname toegezegd. Het is de eerste keer in de jonge geschiedenis van de NBV dat in één weekend het publiek tegelijkertijd op tal van plaatsen in het land een kijkje bij de imkerij kan nemen. Dat is al een felicitatie waard aan iedereen die zich inzet om die dag te doen slagen.

Doel van de Landelijke Open Imkerijdag (LOI) is het publiek kennis te laten maken met de imker en zijn of haar bijen te midden van bijen en imkermaterialen en de geur van honing en was. Bezoekers kunnen antwoord krijgen op de vraag wie en wat een imker is en waarom ie dat is. Aarzeling om mee te doen? Aanmelden

kan nog tot 1 juli per e-mail openimkerijdag@bijenhouders.nl. Als u meedoet, vermeld dan ook het bezoekadres van uw bijenstand.

Informatie voor de organisatie

Op de NBV-website bijenhouders.nl vindt u onder de rubriek 'Actueel' de toegang tot de nodige aanvullende informatie zoals logo, draaiboek, concept persbericht, posters en banner en het bestelformulier voor een presentatiepakket bestaande uit banner, informatiefolders, zakjes bloemzaad en exemplaren van de PR-uitgave van Bijenhouden.

Voor het publiek is op de website het overzicht van deelnemers beschikbaar, welke dag(en) men zich presenteert en waar. Om in dit overzicht opgenomen te worden, moeten deelnemers zich melden bij de werkgroep Landelijke Open Imkerijdag op bovengenoemd e-mailadres. Namens de werkgroep Landelijke Open

Imkerijdag alle deelnemers een plezierige open dag gewenst met enthousiaste bezoekers. We zijn benieuwd naar de reacties!

Foto van de maand

Ooit had ik niet ver van mijn bijenkasten (5) een paar zwermen kunnen vangen, want ik was te laat geweest voor het maken van kunstzwermen. Daarna werd het weer belabberd en zo'n twee weken later, eind mei/begin juni, zag ik opeens weer een flinke zwerm op grote hoogte over mijn tuin vliegen; die zwerm was niet te pakken, ik ben er achteraan gefietst, maar al gauw was die verdwenen. Thuis gekomen hoorde ik nog wat gezoem; een 30-tal meters van mijn hal trof ik toen op drie meter hoogte in een moerbeiboom nog een paar honderd bijen aan op een viertal verse raten, die aan de takken van die moerbeiboom waren gebouwd, vol met honing, onverzegeld, prachtig van bouw. Ik veronderstel dat op die plek een zwerm gedurende die paar weken heeft gebivakkeerd en toen dus weer is uitgevlogen. De raten heb ik met een scherp mes afgesneden, opgevangen in een plastic bak en op enige afstand van de kasten uit laten likken. De bijen kregen elders onderdak. Ingestuurd door Paul Lucas uit Maren Kessel

Familieberichten

GUUS HILLEN

1926- 2010

De afdeling Texel van de NBV heeft afscheid genomen van een imker in hart en nieren.

Het werken met zijn bijenvolken was Guus op het lijf geschreven, daarnaast kon hij uren praten over de bijen. Vaak zaten we buiten op het erf, onder het genot van een kop koffie geschonken door zijn vrouw, Jitty, het bijenleven én zijn imkers, te bespreken. We zullen hem missen.

Bestuur en leden NBV afdeling Texel

Terugkomdag voor honingkeurmeesters

De terugkomdag voor honingkeurmeesters die was gepland op zaterdag 12 juni kan helaas niet doorgaan. De commissie heeft meer tijd nodig om het honingkeuringsreglement te vernieuwen. De terugkomdag wordt verschoven naar 2011.

Vraag en aanbod

Te koop: bijenvolken op ramen of in Simplexkast. T 0543-254563 (Winterswijk).

Bijenvolken nodig? Belt u even. Ook verkopen wij alle imkermaterialen o.a. honingslingers, bijenkorven en kasten (Red Cedar of vurenhout), nieuw of gebruikt, alle maten kunstraat. Informeer vrijblijvend naar onze speciale prijzen. Imkerij De Werkbij, Rhenen en Emst (gemeente Epe). Zie voor adres: *i* www.dewerkbij.nl (met complete webwinkel), *e* info@dewerkbij.nl, *t* 0317-61 29 42.

Te koop: bijenvolken met of zonder kast, nieuw model bijenkasten. Alle maten kunstraat, alle imkermaterialen. Ook honingverkoop. Openingstijden: zat. of na telefonische afspraak *t* 0485-45 42 76. Imkerdepot Mia v.d. Heijden, Voortsestraat 19, 5454 GR St.Hubert.

Te koop: Teeltgroep Fiveldal biedt afleggers te koop aan met F1-koninginnen. Eigen selectie. G.C.van Eizenga, *m* 06-16424299, *e* fiveldal@gmail.com.

Te koop: Duitse Carnicakoninginnen onbevrukt € 8,-, bevrukt € 20,-, 'Reinzucht' van het eiland € 50,-. Deze laatste alleen tegen voorbestelling. Toesturen is mogelijk. Imkerij Heinz Pieper, Twist-Duitsland, *t* 0049-5936-6066, *e* heinz.pieper2@ewetel.net.

Te koop: honing per 20 kg: acacia-, linde-, bloemen-, koolzaad- en korianderhoning. Zeer goede kwaliteit en voldoende voorraad. Imkerij Het Korfje, Nieuwleusen, *t* 0529-48 35 85, *e* info@hetkorfje.nl.

Te koop gevraagd: Nederlandse honingsoorten, wordt opgehaald. *m* 06-49762736.

Wij kopen uw Nederlandse honing en verkopen alle soorten honing in grote en kleine hoeveelheden. Ook stuifmeel, honingkoek, honingsnoep e.d. Wij zijn dé leverancier voor uw markt of braderie! Vraag vrijblijvend onze speciale prijzen. Imkerij De Werkbij, Rhenen en Emst (gemeente Epe), zie voor adres: www.dewerkbij.nl (met complete webwinkel), *e* info@dewerkbij.nl, *t* 0317-61 29 42.

Aangeboden: Biowas uit oekologische bijenvolken in oekologisch milieu (Afrika).

Eigen import. Wederverkopers aub nettoprijs aanvragen. *m* 06-16424299 (Groningen, *e* greenbee41@gmail.com).

Imkerswinkel De Linde aan de Pastoor Smitsstraat 27 in Olland, het juiste adres voor al uw benodigde imkerartikelen; om van uw hobby een succes te maken! Imkerartikelen zijn ook via internet te bestellen via de webwinkel www.imkerswinkelde.linde.nl. Inkoop en verkoop van Nederlandse honing. Vanaf half juni 2010 zijn er Buckfast F1-koninginnen en 3-ramers leverbaar. Levering op volgorde van bestelling. De winkel is geopend op: woensdag van 13.00 uur tot 20.00 uur en zaterdag van 9.00 uur tot 15.00 uur. Marcus Mesu, *m* 06-20372232, *e* info@imkerswinkelde.linde.nl.

ProPol Produkten BV, bekend als producent van de bekende Ambrosia Honingwijnen, heeft ook een ruim assortiment apitherapieproducten: crèmes, zeep, snoep etc. die uitermate geschikt zijn voor wederverkoop. Vraag vrijblijvend naar onze prijslijst. Voor informatie: *t* 0229-29 58 48, *e* info@propol.nl, *i* www.propol.nl.

Het Honingmagazijn, hét adres op de Veluwe en daarbuiten voor al uw imkermaterialen, kijk op www.honingmagazijn.nl. Dagelijks geopend na telefoon- of emailafpraak: *t* 06-11 95 05 83 *e* honingmagazijn@hetnet.nl, Tongerenseweg Zuid 119, 8162 SB Epe.

Te koop: Spaarkasten (10-, 7-, 6-, of 3-raams uitvoering). Ook voor losse broed- en honingkamers, daken en bodems. Kijk op www.immenhof.nl. De Immenhof, Voorthuizen, *t* 0342-47 28 37, *m* 06-53 18 20 06.

Te koop: nieuwe Spaarkasten, Simplex- kasten, raampjes à € 0,60. Red Cedar dus weerbestendig. Tegen zeer aantrekkelijke prijzen. Luijmes, Terborgseweg 33a, Dinxperlo, *t* 0315-65 16 64.

Vof Het Ielgat bestaat 25 jaar. Dit vieren we met elke maand een actie! Kijk voor actuele aanbieding: www.ielgat.nl, nu met imkershop. Het Ielgat voor al uw imkermaterialen, verenigingen en grootverbruikers krijgen extra korting op onze toch al lage prijzen.

NBV

NEDERLANDSE
BIJENHOUDERSVERENIGING

VERENIGINGSNIEUWS

Jaargang: 4
juni 2010

Domaine du Pioch (Zuid-Frankrijk. Thea en Nico Oudhof hebben hier een leuke boerderijcamping met een aantal vakantiewoningen en meer op eigen terrein. Volop mogelijkheden om een natuurlijke vakantie te beleven. Alle informatie op onze site: www.lepioch.fr of bel 0033-467976172.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof. Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info: *i* www.imkerij-immenhof.nl of *t* 024-35 84 543. Gonnie en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Stichting bijenteeltmuseum De Bankörf voor al uw bijenproducten. We leveren ook aan verenigingen en wederverkopers. Een dagje uit met uw vereniging, Maak een afspraak: *t* 0592-38 93 49. Kijk voor meer info: www.debankorf.nl, ook voor bestellingen via onze webshop.

Heller is over de grup! Honing en materialen afhalen op ander adres in Zuidbroek. Voorlopig alleen bereikbaar op 0049-17036-93832 (Duitsland).

Vraag & aanbod

Schriftelijke opgave van advertenties bij de redactiesecretaris, mw. M. Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, e redactie@bijenhouders.nl

U krijgt voor de kosten een factuur toegestuurd, vermeld daarom uw adresgegevens in uw opgave. Geen geld overmaken of overschrijvingsformulieren opsturen!

Het tarief voor 'Vraag & aanbod' is € 10,- voor de eerste twintig woorden, ieder woord meer € 0,25.

Nederlandse Bijenhoudersvereniging

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422422 f 0317 424180

e secretariaat@bijenhouders.nl

i www.bijenhouders.nl

bank 53.90.42.897, postbank 84.68.01.

Voor betalingen vanuit het buitenland:

IBAN: NL62ABNA0539042897

BIC: ABNANL2A

Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 uur

Het Bijenhuis (winkel)

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422733, f 0317 424180

e bijenhuis@bijenhuis.nl

i www.bijenhuis.nl

bank 53.90.42.900, postbank 823276

dinsdag t/m vrijdag van 8.30 tot 17.00 uur,

zaterdag van 8.30 tot 13.00 uur (mrt - sept.)

Historische speldjes

foto's Raymond v.d. Heuvel

Deze zomer zijn in de expositieruimte van het Bijenhuis in Wageningen drie vitrines met historische imker- en bijenspeldjes te zien. Imker-verzamelaar Baldi Dekker stond ze tijdelijk in bruikleen af. In juli en augustus is de expositieruimte, met vrijwilligers als gids, op woensdag- en donderdagmiddag gratis open. Voor iedereen die meer over bijen wil weten én voor wie deze heel bijzondere speldjescollectie wel eens wil bekijken.

Agenda

Het gehele jaar Weert

Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man, Geurtsvenweg 4. t 049 5524893, e info@nmcweert.nl, www.nmcweert.nl

12 juni Leiden

De Leidse Bijenmarkt, van 10.00-16.30 uur aan de Zoeterwoudsesingel, bij sportpark 'Trigon', met ±70 kramen. D.J. Binnendijk, t 071-5416564 i www.leidsebijenmarkt.nl

12 juni Wageningen

Terugkomdag Honingkeurmeesters: gaat niet door

13 juni Nistelrode

Natuur- en Bijenmarkt van 10.00-16.00 uur op het marktplein. Verkoop bijenvolken, imkerartikelen en drachtplanten, voorlichting bijenhouden met demonstratiekast en korfvlechten, natuur- en milieuorganisaties. Leuk voor kinderen met o.a. waskaarsen maken. Henk Langens, t 073-5323753, e h.langens@home.nl

20 juni Reusel

Jaarlijkse open dag van 11.00-17.00 u, Burg. Willekenslaan. Diverse stands aanwezig, o.a. de Boerlewaer, verkoop van bijen en imkermateriaal. Peter Lauwers, t 0497-642904, e p.lauwers2@chello.nl, i www.reuselsebijen.nl

26 juni Renkum/Wageningen

Van 10.30-17.00 u Open dag bij 'De Ommuurde Tuin' op landgoed Oranje Nassau Oord (tussen Renkum en Wageningen), deze dag staat in het teken van het werken met natuurbouw en het opzetten van zwermen zonder kunstraat. Tevens introductie nieuw type kast (met ingebouwde varroaval). Wim van Grasstek, t 0317-317180 e wvangrassstek@planet.nl of kijk op www.bdimmers.nl

4 juli Hamont-Achel

Bijenmarkt van 09.00-17.00 u, in 'De Posthoorn', Stationsstraat 9. O.a. verkoop materiaal, honingslingeren, wassmelten, korfvlechten, Jaak Hendrixx, t 0032-11448758, e hendrixxjaak@hotmail.com

10 juli Uddel

Bijen- en Honingmarkt van 08.00-16.00 u dorpshuis 'Het Blanke Schot', Garderenseweg 33. O.a. demonstraties oude ambachten en verkoop. Henk Kok, t 0577-401897, m 06-55834932.

10 en/of 11 juli 2010 Landelijk

Landelijke Open Imkerijdag van de NBV. Zie pagina 22 en het aprilnummer.

18 juli Weert

Grote imkermiddag in NMC 'De IJzeren Man', Geurtsvenweg 4. Van 13.00-17.00 uur honingslingeren, bijenwas smelten en gieten, honingwafels bakken, korfvlechten, rondleidingen door insectentuin. t 0495-520080, e m.v.d.boogaert@tiscali.nl of i www.nmcweert.nl

20 juli Veenendaal

Zwermbijenmarkt van 08.00-13.00 uur, sportpark 'Panhuis', Verlengde Sportlaan 5. Incl.: Henk Korving, t 0318-52 16 13, e h-mkorving@planet.nl of Cees van Holland, m 06-54732962.

4 augustus Epe

Bijen- natuurmarkt voor honing, bijenvolken en imkerartikelen, m.m.v. veel natuurverenigingen, van 08.00-12.00 uur, bij het gemeentehuis. E.C.v.d. Kley, t 0578-68 83 31 of mw. H.van Niersen, 0578-621764.

7 augustus Zuidlaren

Markt van Melk en Honing van 10.00-16.00 uur op de Grote Brink. Voor kinderen o.a. kaarsen maken, honingpot vullen, eigen etiket tekenen, bandweven, leren spinnen, tekenwedstrijd. Tevens honingkeuring van het Zuidlaarder bijkersgilde en honingproverij en verkiezing lekkerste honing van Zuidlaren. Ton Kolkman, t 050-4095792, m 06-46096323.

14 augustus Zutphen

Honing- en Milieumarkt van 09.00-16.00 uur op de Houtmarkt. Willem Velberg, t 0575-51 56 46, m 06-13 64 91 10, i www.bijenstandwillemvelberg.come2me.nl

14 augustus Drachten

Bijenmarkt van 10.00-16.00 uur op het Museumplein. In- en verkoop bijenvolken, imkerartikelen, planten, de Vlinderstichting is aanwezig, ook demonstratie wassmelten, kaarsen maken en presentaties over bijen in het museum. Toegang Museum Smallerland is deze dag gratis. Adri Wagter, t 0516-54 12 56, e wwagter@hetnet.nl